

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kázání na hoře v podání Hilaria z Poitiers

Mgr. Pavel Kaška

Studijní obor: **Teologie**

Forma studia: **Kombinovaná**

Vedoucí práce: **ThLic. Julius Pavelčík, Th.D.**

Rok odevzdání: **2017**

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 24. března 2017.

Podepsán:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce ThLic. Juliovi Pavelčikovi, Th.D., za cenné rady, připomínky, vedení práce, především pomoc s překladem.

Obsah:

1. Úvod.....	5
2. Přiblížení autora a spisu.....	7
2.1 Život Hilaria z Poitiers.....	7
2.2 Spisy Hilaria z Poitiers.....	8
2.3 <i>Commentarius in Matthaeum</i> a jeho zařazení do širšího kontextu.....	11
2.4 Hilariova literární a exegetická metoda použitá v díle.....	13
2.5 Teologické a doktrinní aspekty díla.....	14
2.5.1 Spása v Kristu.....	15
2.5.2 Trinitární nauka.....	16
2.5.3 Christologické aspekty.....	17
2.5.4 Antropologické aspekty.....	18
2.5.5 Eschatologické a ekleziologické aspekty.....	19
3. Překlad vybrané pasáže týkající se Kázání na hoře z <i>Commentaria in Matthaeum</i> od Hilaria z Poitiers.....	21
<i>Commentarius in Matthaeum IV</i>	21
<i>Commentarius in Matthaeum V</i>	31
<i>Commentarius in Matthaeum VI</i>	37
4. Závěr.....	41
Seznam použité literatury.....	42
Příloha.....	44

1. Úvod

Hilarius z Poitiers je nepochybně významnou postavou patristické teologie. Roku 1852 byl blahoslaveným papežem Piem IX. prohlášen učitelem církve. Je znám především svou trinitární teologií, která už ve své době zaujímala významné místo především v západní části Římské říše. Doba, ve které Hilarius psal je na jedné straně obdobím velkého rozmachu církve poté, co jí byla dána svoboda a stala se díky císaři Konstantinovi určující náboženskou institucí Římské říše, na druhé straně obdobím vážných teologických diskuzí, především ohledně nauky teologa Aria a jeho stoupenců, ariánů. Ariáni nechtěli uznat Kristovo božství, což se samozřejmě odráží v Hilariově díle. Zatímco alexandrijský biskup Atanáš se stal na Východě hlavním odpůrcem tohoto učení, na Západě se jím stane právě Hilarius, takže bývá nazýván „*Atanáš Západu*“.¹ Biskupové sročení proti ariánské teologii se drželi Nicejského vyznání víry vyhlášeného na Nicejském koncilu roku 325. Právě Hilarius v tomto svém díle tvrdí, že pouze ten, kdo přijme učení církve, má bezpečný klíč k tomu, co chce vyjádřit Písmo svaté.²

Ve své práci vycházím především z vynikající latinsko-francouzské edice Sources Chrétiennes, pro kterou vytvořil kritický text tohoto Hilariova spisu, přeložil ho a okomentoval Jean Doignon.³ Z něj vychází také španělská edice Biblioteca de autores cristianos, pro kterou přeložil text do španělštiny Luis F. Ladaria.⁴ Tento španělský text mi výrazně pomohl v pochopení některých obtížných pasáží. Český překlad žádného Hilariova díla zatím bohužel nebyl vydán. Pokud se týká pasáží ohledně Hilaria a jeho spisů, vycházím především z kvalitních přehledových prací – do angličtiny přeložené patrologie Augustiniánského patristického institutu v Římě editované Angelem di Bernardinem⁵ a edice Ancient Christian Commentary On Scripture, která je přeloženou italskou edicí, v níž se matoušovským komentářům věnoval Manlio Simonetti.⁶ Pokud

¹ DATTRINO, L., Patrologie, Praha, b. n., 1994. ISBN neuvedeno (dále jen Dattrino), s. 139.

² Hilarius z Poitiers, Commentarius in Matthaicum (dále jen C. in M.) XIII, 1.

³ DOIGNON, J., Hilaire de Poitiers: Sur Matthieu, Paris: Les Éditions du Cerf, 2007. ISBN 978-2-204-01352-9. (dále jen Doignon)

⁴ LADARIA, L. F., Comentario al evangelio de Mateo, Madrid: BAC, 2010. ISBN 978-84-220-1487-4 (dále jen Ladaria).

⁵ SOLARI, P., BERNARDINO, A., QUASTEN, J., Patrology IV., Allen: Christian Classics, 199?. ISBN 0-87061-086-4 (dále jen Bernardino).

⁶ SIMONETTI, M., Mathew 1-13, Downers Grove: InterVarsity Press, 2001. ISBN 0-8308-1486-8 (dále jen Simonetti).

se týká dnešního stavu bádání ohledně Hilariových děl jsou výraznými osobnostmi v tomto směru především autoři, ze kterých vycházím – J. Doignon a L. F. Ladaria.⁷

Mojí snahou bude stručně uvést toto dílo a vyložit hlavní teologické myšlenky v něm obsažené. Hlavním cílem mé práce pak je kvalitně přeložit do češtiny část tohoto Hilariova spisu týkající se Horského kázání (Mt 5-7).⁸ Tato pasáž Matoušova evangelia má mimořádnou důležitost, neboť se jedná o jakési shrnutí Kristova učení. Starověký výklad k němu, dokonce nejstarší dochovaný, má rovněž mimořádný význam, neboť do určité míry odráží ranou tradici výkladu církve této stěžejní pasáže. Zároveň se jedná o text jednoho z církevních učitelů, kterých je pouze třicet šest a kteří mají mimořádnou důležitost pro církevní učení a teologii. To jsou hlavní důvody, proč jsem si vybral toto téma.

Podle cílů práce bude také mé dílo rozděleno. V první části se pokusím o stručný nástin Hilariova života a jeho spisů, přesunu se k jeho dílu *Commentarius in Matthaem* a zařadím ho do širšího kontextu. Dále nastíním jeho literární a exegetickou metodu, následně pak teologické a doktrinní aspekty. Druhá část mé práce bude naplněním mého hlavního cíle – překlad zmíněné části tohoto Hilariova díla. Na konec vše shrnu v závěru.

Metoda, kterou použiji v první části, se zásadně liší od části druhé. V první části budu vycházet především z již známých poznatků Hilariova života a díla, tedy především ze sekundární literatury. V hodnocení díla samotného, jeho literárních a teologických aspektů, budu vycházet samozřejmě především ze samotného díla, popřípadě ze španělského překladu a jeho poznámek.⁹ Ve druhé části, tedy v překladu, budu vycházet z již zmiňované francouzské edice¹⁰ s přihlédnutím k Ladariově španělskému překladu v obtížných místech¹¹ a pokusím se o samostatnou interpretaci, která je v překladu vždy nutná.

⁷ DROBNER, H. R., *Patrologie: Úvod do studia starokřesťanské literatury*, Praha: Oikymen, 2011. ISBN 978-80-7298-466-4 (dále jen Drobner), s. 335, 340.

⁸ C. in M. IV – VI.

⁹ Ladaria.

¹⁰ Doignon.

¹¹ Ladaria.

2. Přiblížení autora a spisu

2.1 Život Hilaria z Poitiers

O životě Hilaria do jeho veřejného vystoupení proti ariánství je známo málo.¹² Narodil se okolo roku 315 ve městě Pictavium (dnešním Poitiers ve Francii). Pocházel z pohanské rodiny a dlouhý čas také byl pohanem. Sám popisuje svůj duchovní vývoj¹³ jako cestu od hledání filosofických otázek po smyslu života, přes četbu Bible k víře v Krista.¹⁴ Jako dospělý přijal křest a okolo roku 350 byl zvolen biskupem v rodném Poitiers. Tím byl vtažen do ariánského sporu. Přestože už roku 325 bylo Arioovo učení odsouzeno na Nicejském koncilu, ariánství mělo stále velký vliv. Hilarius veřejně podporoval božství Syna,¹⁵ ale tamější metropolita Saturnin z Arles byl arián a snažil se přivést celou Galii k arianismu. Hilarius proti tomu vystoupil se svou snahou sjednotit pravověrné galské biskupy a přerušit církevní společenství s ariány. Saturnin pak svolal do Béziers (Biterrae) synodu, která ho odsoudila a roku 356 ho císař Constantius¹⁶ poslal do vyhnanství do Frýgie v sousedství Řecka. Čtyři roky ve vyhnanství byly důležité pro jeho teologii, pochopení ariánství i znalost řečtiny. Poznal také další christologické názory, vedl korespondenci s biskupy v Galii a účastnil se synody v Seleukii roku 359, jejíž poselstvo pak doprovázel k císaři Constantiovi. Tento císař, jemuž se podařilo spojit celou Římskou říši pod svou vládou, chtěl sjednotit celou říši také prostřednictvím jednotné závazné teologie. Ta byla vyhlášena jako druhá sirmijská formule (podle synody v Sirmiu roku 357) a byla ariánská. Další spory však vedli k podpoře homiánů.¹⁷ Také Hilarius doporučoval tuto teologii, jako možnost sjednocení Východu a Západu,¹⁸ ovšem žádal dál užívání termínu ὁμοούσιος. K urovnání sporu s císařem ale nedošlo, naopak Hilarius proti němu napsal ostrý spis Liber contra

¹² Srv. Drobner s. 330. Sice Venantius Fortunatus napsal jeho Vita, ale není mu připisována dostatečná věrohodnost.

¹³ Hilarius z Poitiers, De Trinitate I 1-14 (dále jen De Tr.).

¹⁴ Může se však jednat o klasický topos, jak podotýká Drobner s. 331.

¹⁵ Pravděpodobně však ještě neznal Nicejské vyznání víry, s kterým se setkal až ve vyhnanství. Srv. KANNENGIESSER, C., Handbook of Patristic Exegesis: The Bible in Ancient Christianity II., Leiden: Brill, 2004. ISBN 90-04-13734-3 (dále jen Kannengiesser), s. 998.

¹⁶ Srv. KRAFT, H., Slovník starokřesťanské literatury, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-516-0 (dále jen Kraft), s. 136. Drobner uvádí, že to byl císař Julián, pozdější Julián Apostata, s. 331.

¹⁷ Pod vedením Basila z Ankýry odsuzovali radikální ariány, ale navrhovali používat místo ὁμοούσιος slovo ὁμοιος, takže jakási střední cesta.

¹⁸ Hilarius z Poitiers, De Synodis 91 (dále jen De Sy.), zde podává Hilarius také přehled různých vyznání víry.

Constantium, ve kterém ho obvinil z tyranie.¹⁹ Když byl císař Západu Julián povýšen vojskem na augusta roku 360, díky nové politické konstelaci se mohl Hilarius vrátit do Galie.²⁰ Rok na to Constantius zemřel, Julián stal se vládcem celé říše a Hilariovi se uvolnily ruce od státních zásahů do církevních záležitostí.²¹ Soustředil kolem sebe všechny skupiny, které viděly v ariánech společného nepřítele. Koncil v Paříži roku 361 pak sesadil Saturnina. Jeho spojencem v Itálii byl Eusebius z Vercelli. Spolu se snažili sesadit také milánského metropolitu Auxentia, to se ale nepodařilo. Poslední léta života Hilarius věnoval rovněž liturgickým hymnům, teologickým spisům a podporoval galské mníštví pod vedením jeho žáka Martina, pozdějšího slavného světce a biskupa v Tours. Zemřel roku 367 nebo 368. O mnoho set let později, 13. května 1851, mu papež Pius IX. udělil titul učitel církve.²²

2.2 Spisy Hilaria z Poitiers

Soupis Hilariových spisů nám přináší Jeroným ve spise *De viris illustribus*.²³ Z nich se nám dva nedochovaly: *Liber ad praefectum Sallustium sive contra Dioscorum* a *Tractatus in Iob*. Zvláště druhé dílo by bylo velice cenné, protože ve svém výkladu knihy Job vychází z Origenova komentáře. Na druhé straně některé dochované spisy nemůžeme s jistotou skutečně připsat Hilariovi, zvláště dopis *Ad Abram filiam* a některé hymny.²⁴ Přidržíme-li se rozdělení Bernardinovy Patrologie, můžeme rozdělit Hilariovy spisy na čtyři skupiny. Doktrinní (dogmatická) díla, historická díla, hymny a konečně exegetická díla.

Doktrinní spisy máme dva: *De Trinitate* a *De synodis*. Dílo *De Trinitate* (355-360) je považováno za Hilariovo nejvýznamnější dílo a ve dvanácti knihách vyjadřuje celé jeho teologické myšlení. Je považováno za první západní dílo, které spojuje východní a západní teologii.²⁵ A to v boji s ariánskou teologií. Hilarius zde vysvětluje také božství Ducha. Vychází především z díla Tertulliana a Novatiana a opírá se také o

¹⁹ Spis byl publikován až po Constantiově smrti a byl adresován galským biskupům.

²⁰ Interpretace důvodu návratu se značně liší, od podpory samotných ariánů, kterým se zdálo, že jim Hilarius více škodí na Východě (Srv. Dattrino s. 141) až po různé politické teorie (Srv. Drobner s. 333).

²¹ Julián ani nebyl křesťan.

²² Srv. Drobner s. 330-334, Kraft s. 136-137, Dattrino s. 141, DUS, J. A., *Patristická exegeze: Výklady Matoušova evangelia*, Jihlava: Mlýn, 2013. ISBN 978-80-86498-54-6 (dále jen Dus) s. 7., Kannengiesser s. 997-998, Bernardino s. 36-39.

²³ Jeroným, *De viris illustribus* 100 (dále jen *De vir.*).

²⁴ Srv. Bernardino s. 54.

²⁵ Srv. Drobner s. 335.

homoiúsiánskou teologii. Také zde se však ukazuje jeho vybraná exegese, kterou především převyšuje námitky jeho protivníků.²⁶ Dílo *De synodis* (359) se obrací k biskupům Germánie, Galie a Bretaně a snaží se o smíření mezi západními a východními biskupy. Uvádí různé synody a jejich vyznání a snaží se z nich vzít to nejlepší. Přichází s výkladem slov ‘ὁμοιος a ‘ομοούσιος, tak aby si tyto výrazy neodporovaly.²⁷

Historických spisů se nám dochovalo pět. Především jsou to spisy týkající se císaře Constantia. *Liber I ad Constantium* je zachovaný jen částečně. Dokonce ani nepanuje shoda, o jaký spis se vlastně jedná.²⁸ Pravděpodobně jde o dva texty, první je dopis západních biskupů shromážděných na sněmu v Serdice (343) vybízejících Constantia k ukončení perzekucí nariánských biskupů, druhý text je z pera Hilariova, kde upozorňuje na neregulérní postup sněmu v Miláně (355) proti Atanášovi a Eusebiovi z Vercelli. Hilarius ho napsal těsně před svým vypovězením do exilu roku 356. *Liber II ad Constantium* napsal Hilarius už v exilu roku 359²⁹ nebo 360³⁰. Jedná se o žádost o audienci u císaře ohledně metropolitě Saturnina z Arles odpovědného za jeho vyhnanství. Hilarius žádal o zprostředkování debaty se Saturninem, který tehdy zrovna byl v Konstantinopoli. Žádost je pak doplněna o výzvu k odmítnutí závěrů synody v Riminu (359) a naopak podpory Nicejského vyznání.³¹ Vzhledem k tomu, že žádost byla neúspěšná, napsal Hilarius ještě spis *Liber contra Constantium* (360), v němž je obsažena tvrdá kritika císaře, který je nařčen z podpory ariánství, je připodobněn tyranům Neronovi, Diokleciánovi a Maximinovi, protože pronásleduje pravověrné věřící. Není jisté, že byl spis napsán natož rozšířen ještě za života Constantia, popírá to i Jeroným.³² Spis *Contra Auxentium* (364), okružní list adresovaný pravověrným biskupům a jejich věřícím, má za cíl odhalit ariánství a špatnou volbu milánského

²⁶ Srv. Drobner s. 335-338, Dattrino s. 142-143, Bernardino s. 39-43.

²⁷ Srv. Bernardino s. 43-45, Dattrino s. 143. Lucifer z Cagliari kritizoval některé výrazy, jež zde Hilarius použil, a proto Hilarius ještě napsal svou obhajobu *Apologetica ad reprehensores libri de synodis responsa*. Srv. Kraft s. 137.

²⁸ Dattrino považuje připsání spisu Hilariovi za chybné, jako jediného autora uvádí sněm v Sardice (347), s. 144. Moreschini dává části spisu ale také do souvislosti s dalšími následnými synodami v Arles (353) a v Miláně (355), s. 255-256, podle Krafta se jedná naopak o Hilariův list uvedené synodě v Serdice, s. 137, konečně Bernardino v něm vidí dva texty původně zahrnuté do spisu *Fragmenta historica*, s. 45, tohoto vysvětlení se držím já.

²⁹ Bernardino s. 45.

³⁰ MORESCHINI, C., *Early Christian Greek and Latin Literature II.*, Peabody: Hendrickson Publishers, 2005. ISBN 1-56563-606-6 (dále jen Moreschini), s. 256.

³¹ Srv. Bernardino s. 45, Moreschini s. 256, Dattrino s. 144, Kraft s. 137.

³² *De vir.* 100.

arcibiskupa Auxentia.³³ Posledním historickým spisem jsou pak *Fragmenta historica* (někdy titulována jako *Collectanea antiariana Parisina* podle významných rukopisů z Bibliotheque de le Arsenal v Paříži). Jedná se o neúplný text úryvků z akt různých synod, vyznání víry, dopisů papežů, císařů a biskupů. Tyto fragmenty pravděpodobně uspořádal právě Hilarius,³⁴ asi byly součástí rozsáhlejšího Hilariova historického spisu.³⁵

Hilariovy *Hymny* jsou považovány za nejstarší hymny na Západě.³⁶ Připisuje mu je Jeroným³⁷ a schválil je Čtvrtý toledský koncil.³⁸ Autorství je potvrzeno u tří neúplných hymnů: *Ante saecula qui manes*, *Fefellit saevam* a *Adae carnis*. Snad se jedná i o dlouhý hymnus *Hymnum dicat*. Hilariův úmysl, který pravděpodobně pojal v exilu, je čelit východním ariánským hymnům a využít popularitu šíření nauky takovýmto způsobem. Obsah je tedy naukový a jejich sloh se vyznačuje jistou vyumělkovaností na rozdíl od hymnů Ambrožových.³⁹

Pro předmět našeho zkoumání jsou samozřejmě nejdůležitější Hilariovy exegetické spisy. Jedná se o tři díla. Kromě našeho *Commentaria in Mattheum* (před 356) se jedná především o komentář k žalmům. *Tractatus super Psalmos* (okolo 365) má silně protiariánský ráz. Hilarius přihlíží k septuagintální řecké verzi, jejíž kompozici tří skupin po padesáti žalmech vykládá jako cestu do nebe.⁴⁰ Všechny žalmy vztahuje k osobě Krista a nebojí se alegorického a typologického výkladu.⁴¹ Dílo se nám nezachovalo celé, přesto je obsáhlejší než uvádí Jeroným.⁴² Podle tohoto autora mu vzorem byl Origenes, z jehož žalmových komentářů se nám ale zachovali jen zlomky.⁴³ Inspirace Origenovým stylem exegeze je zde nepochybná.⁴⁴ Na tento komentář měl silný vliv exil na rozdíl od komentáře k Matoušovi.⁴⁵ Spis *De misteriis* je interpretací starozákonních postav od Adama k Jozuovi jako figur, obrazů Krista a křesťanů a

³³ Srv. Kraft s. 138, Dattrino s. 144, Bernardino s. 46, Moreschini s. 259.

³⁴ Podle Bernardina dokonce nikdo seriózně nezpochybnil jeho autorství, s. 47.

³⁵ Srv. Dattrino, s. 144.

³⁶ Srv. Kraft s. 138, Bernardino s. 52.

³⁷ De vir. 100.

³⁸ Srv. Bernardino s. 52.

³⁹ Srv. Dattrino s. 144-145, Bernardino s. 52-53, Kraft s. 138.

⁴⁰ První skupina padesáti žalmů vede k obrácení a pokání, druhá skupina k výchově ve ctnostech a třetí skupina k osvětlení. Srv. Kraft s. 137.

⁴¹ Srv. Dattrino s. 142.

⁴² De vir. 100.

⁴³ Navíc jejich autenticita je pochybná. Srv. Bernardino s.50.

⁴⁴ Srv. tamtéž.

⁴⁵ Srv. Moreschini s. 259.

odkazují i ke křesťanské eschatologii.⁴⁶ Pravděpodobně šlo o dvě knihy, ale zachovaly se nám jen zlomky. Také zde můžeme vidět Origenův vliv.⁴⁷ Dílo bylo sepsáno nedlouho po komentáři k žalmům (okolo 365).⁴⁸

Pro úplnost uvedme všechna Hilariova díla v chronologickém pořadí:

Commentarius in Matthaeum (353-355)

Liber I ad Constantium (356)

De synodis (359)

Liber II ad Constantium (359/360)

De Trinitate (355-360)

Liber contra Constantium (360)

Contra Auxentium (364)

Tractatus super Psalmos (okolo 365)

De mysteriis (okolo 365)

Hymny (?)

Fragmenta historica (?)

2.3 *Commentarius in Matthaeum* a jeho zařazení do širšího kontextu

Komentář k Matoušovu evangeliu napsal Hilarius jistě před svým exilem, pravděpodobně mezi léty 353-355.⁴⁹ Jedná se tedy o jeho nejstarší zachovalé dílo a zároveň o nejstarší kompletně zachovalý komentář k Matoušově evangeliu vůbec. To však s sebou také nese mnohá úskalí. Především se jedná o otázku inspirace. Sám Hilarius se odvolává na Cypriána a s výhradami také na Tertulliana, jako na svou

⁴⁶ Například stvoření Evy originálně vykládá jako obraz vzkříšení těla. Srv. Moreschini s. 260.

⁴⁷ Například na alegorickém výkladu hebrejských jmen. Srv. Bernardino s. 52.

⁴⁸ Srv. Moreschini s. 260.

⁴⁹ Srv. Ladaria s. XI.

inspiraci.⁵⁰ Je pravda, že Matoušovo evangelium je Cypriánovou nejcitovanější biblickou knihou.⁵¹ Přesto ani Cyprián ani Tertullián nenapsali samostatné dílo týkající se Matoušova evangelia, natož komentář. V tom je Hilarius na Západě průkopnický.⁵² Vůbec jediný starší dochovaný západní tedy latinský komentář k nějaké biblické knize je komentář Zjevení Janova od Victorina z Petavia.⁵³ Na Východě byl exegetickým průkopníkem Origenés. Část jeho obsáhlého komentáře k Matoušovu evangeliu se nám dochovala,⁵⁴ ovšem není doložené, že by ho tehdy Hilarius znal, nebo že znal vůbec Origenovu exegetickou metodu.⁵⁵ Dokonce ani nemáme představu, nakolik uměl Hilarius před svým exilem řecky. Každopádně ve svém komentáři vychází výhradně z latinského biblického překladu.⁵⁶ Simonetti si navíc všímá významného detailu, že Hilarius některé pasáže evangelia přeskakuje nebo zestručňuje a právě zde odkazuje na obsírnější výklad Cypriána a Tertulliána.⁵⁷ Hilarius tedy nechce kopírovat práci svých předchůdců, ale přinést něco nového.

Pokud se podíváme na to, koho toto Hilariovo dílo inspirovalo, je to především Jeroným, který Hilaria ve svém díle *De viris illustribus* vychválil⁵⁸ a rovněž se jeho dílem ve svém komentáři k Matoušově evangeliu inspiroval.⁵⁹ Také Chromatiův komentář k Matoušovi ukazuje Hilariův vliv.⁶⁰ Naopak významný komentář v podobě devadesáti homilií na Matoušovo evangelium Jana Zlatoústého žádné odkazy ani doklady na Hilariovo dílo nepřináší.⁶¹ Zdá se tedy, že mnohem většího ohlasu našlo Hilariovo dílo na Západě.

⁵⁰ Srv. C. in M. V 1.

⁵¹ Srv. FAHEY, M. A., *Cyprian and the Bible: A study in third-century exegesis*, Tübingen: J. C. B. Mohr, 1971. ISBN 3-16-132221-5 (dále jen Fahey), s. 259.

⁵² Srv. Simonetti s. XLIII.

⁵³ *Commentarius in Apocalypsim Ioannis* (2.pol. 3.st.). Podle Jeronýma napsal více komentářů k biblickým knihám, dokonce i k Matoušově evangeliu, ale jiné doklady k tomu nemáme. *De vir.* 74. Byl tedy prvním exegetou používajícím latinu. Jeroným se zde ještě zmiňuje o jistém malém komentáři Fortunáta z Akvileje. Srv. Moreschini s. 254.

⁵⁴ Z 25 knih se jich zachovalo pouze 8 a horské kázání mezi nimi bohužel není. Více k Origenovu komentáři Matoušova evangelia Simonetti s. XLII – XLIII.

⁵⁵ Srv. Dattrino s. 142. Simonetti je však názoru, že znal a použil alexandrijský způsob exegeze. Srv. Simonetti s. XLIII. Opírá své tvrzení především o alegorický výklad, což ale podle mého názoru nemusí být důkaz o znalosti alexandrijské metody.

⁵⁶ Srv. Moreschini s. 254.

⁵⁷ C. in M. V 1. Srv. Simonetti s. XLIII.

⁵⁸ *De vir.* 100. V jednom z dopisů (*Epistula* 58.10), ale uvádí, že Hilariův komentář není vhodný na čtení pro jednodušší bratry.

⁵⁹ *Commentarius in evangelium Matthaei* (398) je stručnější a soustředí se především na literární smysl textu.

⁶⁰ Srv. Simonetti s. XVIII.

⁶¹ Srv. Simonetti s. XLVII – XVIII.

2.4 Hilariova literární a exegetická metoda použitá v díle

Zásadní, ale velice obtížnou otázkou je, pro koho vlastně Hilarius tento komentář psal. Respektive, jedná se o traktát sloužící ke čtení nebo o záznam či přípravu mluveného kázání pro lid? Vědci se dnes domnívají, že jde o první variantu.⁶² Pro druhou variantu se nenacházejí přesvědčivé stopy. Takže je nejvíce pravděpodobné, že Hilariovými adresáty byli jeho klerici.⁶³ Komentář má skutečně ucelenou koncepci, kterou dobře nastínil Drobner: „*Komentář k Matoušově evangeliu postupně vykládá toto evangelium, ovšem takovým způsobem, že Ježíšova slova a činy představují tematické těžiště výkladu, zatímco ostatní oddíly jejich spojení, a jako takové jsou ovšem rovněž nezbytné k pochopení hlavního textu.*“⁶⁴ Vůbec kontinuita textu je pro Hilaria zásadní, jak ukazuje Doignon.⁶⁵ Celé evangelium má pro něj jistý řád. Také kázání na hoře je zakotveno v tomto řádu, a proto můžeme nejen odlišit jeho počátek a konec, ale dokonce v něm spatřovat určitou návaznost, ne jen soubor výroků.⁶⁶ To ale Hilariovi nebrání v tom, aby si text rozdělil na krátké úseky, které mají délku přibližně jako dnešní biblické odstavce, a postupně je vykládal.⁶⁷ Přičemž výklad není nikterak dlouhý, asi jako dvojnásobek biblického odstavce. Pokud se Hilarius dotýká nějaké doktrinní či filozofické otázky, bývá text delší.⁶⁸

Pro svůj komentář používá Hilarius latinský překlad, nikoliv řecký text. Čerpá ze starších latinských překladů, ne z Vulgáty, která je pozdější.⁶⁹ Pro naši představu tento text nemá zásadní odlišnosti od dnes používaného textu.⁷⁰ Právě kvůli zmíněné kontinuitě Hilarius často neuvádí evangelijní text, ale parafrázuje ho a plynule ho zapojuje do svého výkladu.

⁶² Srv. Ladaria XI-XII.

⁶³ Srv. Doignon I, 20-21.

⁶⁴ Drobner s. 338.

⁶⁵ Doignon s. 27-28.

⁶⁶ Srv. C. in M. V, 14.

⁶⁷ Podobně jako to dělali řečtí otcové. Srv. Simonetti s. XLIII.

⁶⁸ Takové otázky mají pro něj evidentně zvláštní závažnost, i když sám o některých z nich mluví jako o neužitečných otázkách. Srv. C. in M. V, 8.

⁶⁹ Bylo by samozřejmě zajímavé zkoumat tento jeho latinský text, ale to by překračovalo rámec mé bakalářské práce.

⁷⁰ Pro představu jsem ho porovnal s dnešní uznávanou formou latinského překladu: WEBER, R., *Biblia sacra: iuxta Vulgatam versionem*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983. ISBN 3-438-05303-9. Významné odchylky jsem nezaznamenal.

Hilarius zde sám o své exegetické metodě nemluví. Navíc není vhodné srovnávat toto dílo s jeho pozdějšími exegetickými díly, které jsou silně ovlivněné jeho pobytem v exilu, metodami a učením, které zde poznal. V C. in M. rozlišuje pouze mezi *intelligentia simplicis sensus* a *ordo interioris causae*,⁷¹ tedy jakýmsi zřejmým smyslem Písma a jakýmsi duchovním smyslem Písma. Podle této zásady skutečně evangelium vykládá. Nejprve stručně shrne zřejmý smysl a pak přechází ve smysl duchovní, který má velice blízko k alegorickému⁷² výkladu.⁷³ Kupodivu se mu touto jednoduchou exegetickou metodou značně uvolňují ruce, takže to vypadá, že opravdu píše to, co ho ve spojení s evangelijním úryvkem napadne. Nějakou pevnou formu nemá, spíš se jedná o jednotlivé myšlenky. Můžeme zde ale vidět přinejmenším tři důrazy. Předně je to důraz kristocentrický a eklesiologický, který není tak silný jako u jeho pozdějších děl, například jeho komentáři k žalmům, ale je zde také patrný. Jeho propojení evangelijního úryvku, Krista a církve je v rámci patristiky opravdu jedinečné.⁷⁴ Za druhé je to důraz morální patrný v každém výkladu. Přestože Hilarius často přechází k duchovnímu, alegorickému smyslu, i tak je nakonec pointou nějaké morální ponaučení. Vrcholem je pro něj skutečně morální význam evangelijních výroků. Možná to je důvodem toho, že se někteří badatelé domnívají, že se jedná o koncept kázání k lidu.⁷⁵ Je v tom ale spíše patrná určitá snaha zdůvodnit nebo dát smysl takovému dílu, které bylo na Západě skutečně novátorské, jak již bylo řečeno. Třetím důrazem je snaha o správnou doktrínu. Nejen že Hilarius často zdůrazňuje potřebu správného učení,⁷⁶ ale někdy také dělá doktrinální exkursy spojené s jeho bohatými znalostmi filozofie, aby nauku obhájil.⁷⁷ Kraft podotýká, že na *Commentariu in Matthaem* „je zřetelně patrné, že autora ke křesťanství přivedla filozofie.“⁷⁸ Spojení všech těchto aspektů v kombinaci s velice volnou exegetickou metodou vytváří originální dílo.

2.5 Teologické a doktrinální aspekty díla

⁷¹ C. in M. XIX, 9.

⁷² Je pravděpodobné, že Hilarius přinejmenším zběžně znal alegorickou metodu pěstovanou hlavně na Východě. Srv. Simonetti s. XLIII.

⁷³ Samozřejmě ne ve všech výkladech se dostane až k duchovnímu smyslu. Typický je např. C. in M. V, 2.

⁷⁴ Např. C. in M. IV, 24.

⁷⁵ Srv. Ladarina XI.

⁷⁶ Např. C. in M. IV, 5,10.

⁷⁷ Např. C. in M. V, 8.

⁷⁸ Kraft s. 137.

Teologická témata Hilarius zahrnuje do svého komentáře hlavně prostřednictvím symbolů. Duchovní smysl evangelijních výroků, který je v tomto případě skutečnou alegorií, mu dává vidět Synagogu v zakryté lampě,⁷⁹ církev v Ježíšově loďce⁸⁰ nebo nouzi o Boží milost v symbolu pouště.⁸¹ Církevní učení je pro Hilaria něčím naprosto zásadním. Je věcí apoštolů a jejich nástupců solit, tedy rozsévat svým slovem nesmrtelnost.⁸² Je tu však nebezpečí solení s hloupostí,⁸³ a proto je třeba dokonalá znalost učení.⁸⁴

2.5.1 Spása v Kristu

Bůh připravil spásu skrze Izraelský lid prostřednictvím dávné smlouvy, která přešla na pohany, protože Izrael většinou Krista odmítl a stal se tak nehodným spasení. Izrael zachovávající zákony je vlastně zákonu nevěrný, protože zákon tu byl jen proto, aby připravil cestu Kristu. Jen v Kristu je spása.⁸⁵ Nemálo epizod Ježíšova života Hilarius interpretuje jako znamení hlásání evangelia pohanům. Například Kristus vracející se z Egypta do Nazareta,⁸⁶ uzdravení setníkovy sluhy,⁸⁷ uzdravení dvou posedlých⁸⁸ a další. Dokonce palmové ratolesti prostírané pod Kristovy nohy při vjezdu do Jeruzaléma jsou symbolem spásy pohanů.⁸⁹ Také část Izraele však nakonec dojde spásy.⁹⁰ Izraelité, kteří uvěřili v Krista, mají zvláštní důstojnost, jsou přirovnáváni k těm, kteří přijali i vydělali nejvíc hřiven.⁹¹ Zásadní pro spásu je tedy víra v Krista.⁹² On je základový kámen, který v jedné budově, církvi, spojuje zákon a pohany, kteří uvěřili.⁹³ Pokud se týká víry a skutků, Hilarius staví jednoznačně spásu na víře.⁹⁴ Evangelium musí být tedy hlášáno po celém světě a apoštolové proto budou trpět.⁹⁵

⁷⁹ C. in M. IV,13.

⁸⁰ C. in M. VIII,1, XIII,1.

⁸¹ C. in M. II,2, XI, 4.

⁸² Srv. C. in M. IV, 10.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Srv. C. in M. VI,1.

⁸⁵ Srv. C. in M. I,5, X,9, XII,13.

⁸⁶ C. in M. II,1.

⁸⁷ C. in M. VII, 3-5.

⁸⁸ C. in M. VIII, 3-4.

⁸⁹ C. in M. XXI, 2.

⁹⁰ C. in M. XIV, 13.

⁹¹ C. in M. XXVII, 7.

⁹² C. in M. IX, 2.

⁹³ C. in M. XXII, 2.

⁹⁴ C. in M. VIII, 6, XXI, 15, IX, 9.

⁹⁵ C. in M. XXXI, 10.

Víra se konkrétně vyjadřuje vyznáním Otce i Syna a božství i lidství Krista.⁹⁶ V Hilariově učení o spáse jsou vidět značně Pavlovské rysy.⁹⁷

2.5.2 Trinitární nauka

Hilarius se, jak bylo řečeno, ocitl v době, kdy právě tato nauka představovala hlavní bod teologických disputací, a to především v konfrontaci s ariány. Vzhledem k tomu, že se zde jedná o Hilariovo nejranější dílo, jeho trinitární nauka ještě není tolik vypracovaná. Navíc v této době pravděpodobně ještě neznal Nicejské vyznání víry.⁹⁸ Zatím je pro Hilaria Trojice především tajemstvím víry.⁹⁹ Tři měřice mouky zamíchané do těsta (Mt 13,33) pro něj symbolizují právě Trojici, její jednotu, ale bez potřeby mísení.¹⁰⁰ I z jiných míst je zřejmé, že uznává všechny tři božské osoby.¹⁰¹ Velice zajímavé je místo, kde vysvětluje souvislost Otce a Syna.¹⁰² Předně říká, že to přesahuje možnosti vyjádření lidskou řečí, ale přesto se o to pokouší. Kristus „*je Bůh z Boha, Syn z Otcovy podstaty a také uvnitř Otcovy podstaty setrvávající*.“¹⁰³ Kristus má tedy stejnou božskou podstatu s Otcem a ta tvoří pouto jejich jednoty, stále setrvává uvnitř jeho božské podstaty. Zdá se, jakoby Otec byl pramenem božství. Každopádně božská podstata tvoří jejich soudržnost.¹⁰⁴ Proto Kristova slova a činy demonstrují moc Otce.¹⁰⁵ Hilarius ale neříká jasně, jestli Syn existoval vždy anebo nejprve jen v mysli Otce před zplozením. Zdá se však, že se spíše blíží první možnosti, neboť jasně mluví o věčné nesmíšenosti obou.¹⁰⁶ Božství Ducha stojí poněkud v pozadí Hilariových trinitárních rozborů. Nemluví nikde o rovnosti Ducha s Otcem a Synem, ani o jejich spojení božskou podstatou.¹⁰⁷ Přesto některé aspekty božství Ducha jsou jasně patrné. Jasným aspektem božství je pro Hilaria především věčnost.¹⁰⁸ A tu Duch má, dokonce je dárce věčnosti pro Kristovo tělo.¹⁰⁹ Vždyť tělo je naopak charakteristické svou časovostí,

⁹⁶ C. in M. XXVII, 8.

⁹⁷ Srv. Ladaria s. XX.

⁹⁸ Srv. C. in M. IV, 14.

⁹⁹ Srv. Ladaria s. XX-XXI.

¹⁰⁰ Srv. C. in M. XIII, 6.

¹⁰¹ C. in M. IV, 27, XXV, 1.

¹⁰² C. in M. IV, 14.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Srv. C. in M. XII, 17.

¹⁰⁵ Srv. C. in M. XII, 24.

¹⁰⁶ Srv. C. in M. XVI, 4.

¹⁰⁷ Srv. Ladaria s. XXIII.

¹⁰⁸ Srv. De Tr. II, 1.6.

¹⁰⁹ Srv. C. in M. IV, 14.

takže Duch dává tělům věčnost. Musíme si uvědomit, že pneumatologická nauka byla v této době teprve v počátcích, a to na Východě, takže i toto bylo od Hilaria velmi odvážné tvrzení.

2.5.3 Christologické aspekty

Základem Hilariových myšlenek je, že Syn mající společenství s Otcem na božské podstatě, přijal tělo. Vtělení je pro Hilaria jedním ze tří základních křesťanských tajemství.¹¹⁰ Kdo nevyznává Kristovo lidství i božství, nemá podle něj naději na spásu.¹¹¹ Používá proto také rozličné formulace, aby toto tajemství přiblížil.¹¹² Nejzajímavější jsou například Bůh v Kristu,¹¹³ Bůh v těle,¹¹⁴ Syn v těle¹¹⁵ nebo Spasitel v těle.¹¹⁶ Kristovu božskou podstatu nazývá také duchovní podstatou.¹¹⁷ Lidskou podstatu nazývá tělem.¹¹⁸ Tělo v něm slouží božství.¹¹⁹ Zůstává však integrita jeho lidství.¹²⁰ Spojení duše i těla je podle Hilaria dáno přirozeností, „*protože vše, co bylo stvořeno, se nutně nachází v nějakém těle.*“¹²¹ Tak je tomu samozřejmě i u Kristovy lidské podstaty. Výslovně ale o Kristově lidské duši nikde nemluví.¹²² Vtělení je pro něj především přijetí lidského těla, *concorporatio*.¹²³ To je také podmínkou našeho spasení. Dílem d'ábla je tedy jak popření Kristova božství tak i lidství, respektive tělesnosti.¹²⁴ Právě kvůli Kristově tělesnosti, která se nejvíce projevila v tajemství utrpení na kříži, což je druhé z jeho tří základních tajemství, mnozí podle něj odmítají uznat jeho božství.¹²⁵ Naopak moc jeho božství jakoby přetéká z limitů jeho těla umučeného na kříži, a tak uzdravuje ty, kteří se k němu s vírou přiblíží.¹²⁶ Tak se moc jeho božství ukazuje v jeho lidství. Ježíš vzal na sebe (*absorberet*) všechny naše slabosti, včetně

¹¹⁰ Srv. C. in M. VI, 1.

¹¹¹ Srv. C. in M. XVI, 5.

¹¹² Např. C. in M. IV, 14, V, 15, XIII, 17, XIV, 2, XX, 13, XXIII, 8.

¹¹³ C. in M. X, 27, XII, 11, XXIV, 1.

¹¹⁴ C. in M. XXVII, 4.

¹¹⁵ C. in M. VIII, 6, XVI, 7.

¹¹⁶ C. in M. IX, 9.

¹¹⁷ C. in M. II, 5.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ C. in M. V, 8.

¹²² Srv. Ladaria s. XXIV.

¹²³ C. in M. VI, 5.

¹²⁴ C. in M. XVI, 9.

¹²⁵ C. in M. VIII, 2, XVI, 1.

¹²⁶ Srv. C. in M. IX, 6-7.

tělesných slabostí i strachu.¹²⁷ Jakoby na kříži vypil naše chyby a hříchy a nám přelil život věčný.¹²⁸ On se nabídl zcela, totálně jako oběť.¹²⁹ Skrze něj a jeho kříž mají všichni přístup k poznání Boha.¹³⁰ Hilariův christologický pohled je tak silný, že v mnoha podobenstvích vidí, že Ježíš mluví sám o sobě.¹³¹ Velký důraz na Kristovu lidskou a božskou podstatu mohou vytvářet otázky ohledně jednoty Kristovy osoby, ale v této době ještě tento problém nebyl v teologickém diskurzu, a to ani na Východě.¹³² Motiv vzkříšení a nanebevstoupení, jako třetí křesťanské tajemství, je pro Hilaria především znakem sjednocení Krista a lidského rodu prostřednictvím církve jako jeho Těla, což rozvíjí dále ve svých následujících spisech.¹³³

2.5.4 Antropologické aspekty

Hilarius se v zásadě drží křesťanského pojetí člověka, v němž tělo tíhne k zemi a duše k vyšším věcem.¹³⁴ Křtem jsme očištěni od hříchu a obnoveni prostřednictvím Slova a pomocí Ducha. A to jak naše duše, tak i tělo.¹³⁵ Proto musíme nenávidět své staré hříchy a starý život. Tělo umrtvené skrze víru, tíhne k duši a je postupně proměňováno v jakési tělo duchovní.¹³⁶ Křtem dokonce získáváme jakési příbuzenství s Bohem, jsme jím adoptováni.¹³⁷ Přijímá patristickou myšlenku, že člověk se stal bohem, protože se Bůh stal člověkem.¹³⁸

Hilarius klade velký důraz na tělo, což je v křesťanském myšlení poměrně ojedinělé. Tělo je také základem jeho filozofie, neboť podle něj „*není nic, co by nebylo tělesné ve své podstatě i ve stvoření.*“¹³⁹ Materie je pro něj prostě tělo. Zdá se však, že také duchovní věci jsou podle něj tělesné, neboť byly stvořeny a všechno stvořené má tělo, jak bylo řečeno. Tím jednoduše řeší problém rozporu těla a duše. V podstatě jediný koho se nutně netýká toto nerozlučné spojení těla a duše je Bůh, neboť není stvořený.

¹²⁷ Srv. C. in M. XXXI, 11.

¹²⁸ Srv. C. in M. XXXIII, 6.

¹²⁹ Srv. C. in M. XIV, 16.

¹³⁰ C. in M. XXXIII, 4.

¹³¹ Například v podobenství o hořčičném zrnku (C. in M. XIII, 4) či o pokladu zakopaném v poli (C. in M. XIII, 7).

¹³² Více L. F. Ladaria, *La Cristología de Hilario de Poitiers*, s. 40-70.

¹³³ Např. Hilarius z Poitiers, *Tractatus Psalmorum* (dále jen Tr. Ps.) 125, 6.

¹³⁴ Srv. Ladaria s. XXVII.

¹³⁵ Srv. C. in M. X, 24.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ C. in M. II, 6, IV, 8.

¹³⁸ C. in M. V, 15.

¹³⁹ C. in M. V, 8.

On ovšem také tělo v Kristu přijal. Stejně jako Kristovo oslavené tělo i naše tělo se po vzkříšení jaksi zduchovní převyšující naše současné tělo. Pak bude člověk teprve definitivně dokonalý.¹⁴⁰ Tělo je tedy pro Hilaria jakási forma, ve které se nachází duše, přičemž nemusí být materiální. Hilarius mluví o jakési přirozené tělesné podstatě.¹⁴¹ Tak odlišuje lidství a božství. Tělo tedy podle něj není principiálně špatné, naopak je možné ho proměnit k dokonalosti. Také pohanům je dána věčnost v těle, aby mohli být potrestáni.¹⁴² Zdá se, že Hilarius má představu tělesných trestů v pekle.

2.5.5 Eschatologické a ekleziologické aspekty

Hilarius vidí eschatologické momenty především v Ježíšových podobenstvích. Zajímavým způsobem například propojuje podobenství o hostině (Mt 22, 2-14) s podobenstvím o deseti družičkách (Mt 25, 1-3). Král, který slaví hostinu svého syna, je Bůh Otec, syn je Ježíš. Svatba je spojení našeho lidství s nebeským životem a věčnou slávou. Toto spojení už se stalo reálným v Kristu v momentě jeho vzkříšení.¹⁴³ Nás to teprve čeká v souvislosti s přijetím dokonalého, oslaveného těla.¹⁴⁴ Opět se dostáváme zpět k tématu těla, které je hlavní věcí, která bude po smrti proměněna. Tělo bude nové díky obnovení a jaksi povýšené Duchem, dokonalé plností daru božství, nemůže se už snížit na podřízené místo.¹⁴⁵ Boha totiž můžeme spatřit jen, „*když jsme dokonalého ducha a jsme proměněni k nesmrtelnosti.*“¹⁴⁶ V komentáři k Ježíšově sporu se saducei o vzkříšení (Mt 22, 23-32) dokonce mluví o podobnosti lidí a andělů.¹⁴⁷ Ne vždy tedy Hilarius dává do souvislosti eschatologii a christologii, i když zde by se to nabízelo. Na jiném místě ale skutečně Kristovo tělo spojuje s naším oslaveným tělem.¹⁴⁸

Církev podle Hilaria především šíří nauku Boží.¹⁴⁹ To bylo úlohou především apoštolů a přenáší se to dál v apoštolské službě. Tito lidé mají za úkol solit, tedy rozsévat nesmrtelnost prostřednictvím slova a uchováváním svátostí. Konkrétně svátostí vody a

¹⁴⁰ C. in M. V, 10.

¹⁴¹ C. in M. V, 8.

¹⁴² C. in M. V, 12.

¹⁴³ Srv. C. in M. XXII, 3.

¹⁴⁴ Srv. C. in M. XXVII, 4-5.

¹⁴⁵ Srv. C. in M. XXV, 5.

¹⁴⁶ C. in M. IV, 7.

¹⁴⁷ Srv. C. in M. XXIII, 4.

¹⁴⁸ Srv. C. in M. IV, 3.

¹⁴⁹ Srv. C. in M. IV, 5.

ohně, kterými se zřejmě myslí především křest.¹⁵⁰ Rozsévání Božího slova ale musí být spojeno s výtečností nauky.¹⁵¹ A není možné ji hlásat nezkušeně a neopatrně, když to, člověk nemá uspořádané pomoci dokonalé znalosti.¹⁵² Je to nauka, která osvěcuje temnoty.¹⁵³ Církev tedy osvěcuje temnoty světa.¹⁵⁴ Dobru nauku pak člověk pozná po ovoci činů, které působí, podle toho, jaké věci způsobuje.¹⁵⁵ Šíření Boží nauky a divy s ním spojené jsou ale dílem Božím a hlasatelé si za ně nemají osobovat zásluhy, naopak jejich činy nepravosti mohou odvracet od poznání Boha.¹⁵⁶ V obraze obce ležící na hoře (Mt 5,14) ukazuje potřebu viditelné církve, neboť má být obdivována, poznávána, kontemplována a chápána.¹⁵⁷ Základem církve je spojení jednotlivého člena s Kristem. Tak se stává jeho tělem. V církvi je dokonce jakýmsi způsobem udržováno společenství celého lidského rodu.¹⁵⁸ I Jeruzalém byl určen „*především jako předobraz církve, to je Kristova těla, která je obcí velkého Krále.*“¹⁵⁹ Apoštolové mají vzájemnou rovností překonat spravedlnost farizeů.¹⁶⁰

¹⁵⁰ Srv. C. in M. IV, 10. Na jiném místě mluví o svátostech křtu a Ducha. C. in M. IV, 27.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Srv. C. in M. VI, 1.

¹⁵³ Srv. C. in M. IV, 11.

¹⁵⁴ Srv. C. in M. IV, 13.

¹⁵⁵ Srv. C. in M. VI, 4.

¹⁵⁶ Srv. C. in M. VI, 5.

¹⁵⁷ Srv. C. in M. IV, 12.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ C. in M. IV, 24.

¹⁶⁰ Srv. C. in M. IV, 16.

3. Překlad vybrané pasáže týkající se Kázání na hoře z *Commentaria in Matthaeum* od Hilaria z Poitiers

IV.

1. Když se tedy shromáždil velký zástup, vystoupil na horu a učil.¹⁶¹ Ovšem postavený v Otcově majestátní vznešenosti ustanovil pravidla nebeského života. Neboť by to nebyla ustanovení věčná, pokud by je nepředával postavený ve věčnosti. Konečně tak je psáno: „*Otevřel svá ústa a učil je.*“¹⁶² Bylo by jednodušší říct, že promluvil. Ale protože stál v Otcově majestátní vznešenosti a učil o věčnosti, proto se ukazuje, že služba jeho lidských úst byla poslušna pohnutek Ducha.

2. „*Blahoslavení chudí v duchu, neboť jejich je království nebeské.*“¹⁶³ Na příkladu Pán učí o lidské žádosti po slávě, která má být opuštěna, když říká: „*Pánu Bohu svému se budeš klanět a jemu jedinému sloužit.*“¹⁶⁴ A když skrze proroky předpovídal, že si vybere lid pokorný a třesoucí se před jeho slovem,¹⁶⁵ vložil počátek blaženosti do ducha dokonalé pokory. Tak ustanovil jako vlastníky nebeského království ty, kteří dýchají pokorně,¹⁶⁶ to znamená ty, kteří pamatují, že jsou lidé, kteří jsou si vědomi toho, že byli vytvořeni z nečistých a nepevných počátků, vytvořeni do této dokonalé podoby těla a k pokroku, když Bůh dá, ve schopnosti chápání, přemýšlení, posuzování a jednání. Nic není ničím, nic nemáme vlastního, ale každému jsou darovány jediným Rodičem jak počátky příchodu do života, tak také poskytnuty prostředky k jeho využití. Tak abychom také po příkladu onoho Nejlepšího, který nám toto daroval, byli napodobitelé jeho dobroty, kterou nám projevil, tím že budeme ke všem dobří, že budeme považovat všechno za společné všem, že nás nic nezkaží, ani nadutá domýšlivost¹⁶⁷ tohoto věku ani chtivost bohatství ani prázdná touha po slávě. Ale budme poddáni Bohu a budme drženi láskou ze společenství života ve všem společném v životě. Vidíme také v tom, že jsme se narodili, veliký budoucí prospěch z Boží dobroty, jejíž odměna a také čest má být zasloužena za skutky tohoto života. A tak skrze tuto pokoru ducha, díky které si

¹⁶¹ Srv. Mt 5,1.

¹⁶² Mt 5,2.

¹⁶³ Mt 5,3.

¹⁶⁴ Mt 4,10.

¹⁶⁵ Srv. Iz 66,2.

¹⁶⁶ Slovní hříčka spiritus (duch) - spirantes (dýchající ve smyslu žijící).

¹⁶⁷ Insolentia ve smyslu snaha být neobyčejní.

připomínáme, že jsme přijali všechno od Boha a také můžeme očekávat ještě lepší věci, skrze ni bude nebeské království naše.

3. „*Blahoslavení mírní, neboť oni zdědí zemi.*“¹⁶⁸ Mírným slibuje dědictví země, to je onoho těla, které on sám přijal, aby na ní přebýval. Jelikož skrze umírněnost naší mysli přebýval Kristus v nás, pak také my budeme oblečeni slávou jeho oslaveného¹⁶⁹ těla.

4. „*Blahoslavení plačící, neboť oni budou potěšeni.*“¹⁷⁰ Plačícím slibuje úlevu ve věčné útěše. Ne truchlím nad ztrátou někoho drahého nebo kvůli urážkám či újmě, ale tato dobromyslná útěcha je v nebi připravena těm, kteří pláčou nad starými hříchy a jsou zarmoucení nad zločiny ve svědomí, kterými jsme poskvrněni.

5. „*Blahoslavení ti, kdo hladoví a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.*“¹⁷¹ Žíznivým a hladovým po spravedlnosti poskytuje blaženost, aby ukázal, že horlivost svatých o šíření nauky Boží bude naplněna dobrou dokonalého nasycení v nebi.

6. „*Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství u Boha.*“¹⁷² Milosrdným připravuje dary milosrdenství. Bůh se tolik raduje z hnutí naší dobré vůle ke všem, že milosrdným poskytne své milosrdenství.

7. „*Blahoslavení čistého srdce, neboť oni uzří Boha.*“¹⁷³ Čistým srdcem slibuje, že spatří Boha, nic totiž poskvrněného ani špinavého nestane před božskou jasností a před pronikavým pohledem Božím znehybní pohled zkaženého ducha. Pohled na Boha a setkání s Bohem snesou však jen ti, kteří budou schopní skrze krásu duše a čistotu života spatřit moc Boží. Jenom když jsme dokonalého ducha a jsme proměněni k nesmrtelnosti,¹⁷⁴ což jsou dary připravené pouze pro lidi čistého srdce, spatříme to, že v Bohu je nesmrtelnost.

8. „*Blahoslavení tvůrci pokoje, neboť oni budou nazváni syny Božími.*“¹⁷⁵ Štěstím tvůrců pokoje je blaženost adopce, skrze kterou jsou syny Božími. Rodičem všech lidí je totiž

¹⁶⁸ Mt 5,5.

¹⁶⁹ Srv. Flp 3,21.

¹⁷⁰ Mt 5,4.

¹⁷¹ Mt 5,6.

¹⁷² Mt 5,7.

¹⁷³ Mt 5,8.

¹⁷⁴ Srv. 1Kor 15,51-54.

¹⁷⁵ Mt 5,9.

jediný Bůh.¹⁷⁶ A nebude možné mít podíl s jeho rodinou, jestliže nepřejdeme ty věci, jimiž bychom mohli být uraženi a nebudeme žít v bratrském míru ve vzájemné lásce.

9. „*Blahoslavení ti, kdo trpí pronásledování pro spravedlnost,*“¹⁷⁷ atd. Nakonec obdarovává dokonalým štěstím ty, jejichž vůle je připravená snést vše pro Krista, který sám je spravedlnost.¹⁷⁸ Těmto tedy je rezervováno království a slibuje se jim bohatá odměna v nebi. Jim, kteří jsou v pohrdání v tomto světě jako chudí duchem a jsou poškozeni újmou a ztrátou časných věcí a proti zlořečení lidí vyznávají spravedlnost nebeskou a tak jsou slavní svědkové Božích slibů, když vydají celý svůj život jako svědectví¹⁷⁹ věčnosti.

10. „*Vy jste sůl země. Co se stane, jestliže sůl pozbuje chuti, k ničemu se pak nehodí to, co je osoleno.*“¹⁸⁰ Sůl země, jak soudím, není ničím. Proč tedy prohlásil apoštoly solí země? Je třeba hledat vlastní smysl řečeného, který ukáže jednak apoštolská služba jednak samotná přirozenost soli. Sůl v sobě zadržuje živly vody a ohně, a tak je ze dvou jedna věc. Tento efekt vytváří jedinečně pro dobro lidského rodu,¹⁸¹ přenáší neporušenost tělům, která byla pokropena a je velmi vhodná, aby způsobila kompletní pocit dobré chuti. Apoštolové jsou pak hlasatelé věcí nebeských a jakoby rozsévači věčnosti zasévající nesmrtelnost všem tělům, ke kterým se jejich slovo dostalo, a také dokonalí (Jan je největším svědkem) skrze svátost vody a ohně.¹⁸² Právem jsou proto nazváni solí země, když skrze sílu učení na způsob slení uchovávají těla k věčnosti. Ale přirozenost soli je vždy stejná a nemůže být ničím změněna. Ale jelikož člověk podléhá změně a blažený bude jedině ten, kdo vytrvá ve všech Božích dílech¹⁸³ až do konce,¹⁸⁴ proto napomíná ty, které nazval solí země, aby tvrdošijně vydrželi v síle moci, která jim byla dána. Aby nic nesolili s hloupostí a tak aby se nestalo, že sami ztratí smysl pro přijatou chuť a nebudou pak moci oživit pokažené, aby nebyli vyhozeni z příbytků Církve spolu s těmi, které měli solit, a nebyli pošlapáni nohama těch, kteří vstupují.

¹⁷⁶ Srv. Ef 3,14-15, Ef 4,6.

¹⁷⁷ Mt 5,10.

¹⁷⁸ Srv. 1Kor 1,30.

¹⁷⁹ Srv. De Tr. II 1.6. Pro Hilaria je věčnost základním atributem božství.

¹⁸⁰ Srv. Mt 5,13.

¹⁸¹ Jedná se o křest, při kterém je voda osolena a zmíněný oheň i voda v soli jsou symbolem Ducha svatého. Srv. J 7. 37-39.

¹⁸² Srv. Mt 3,11. Voda i oheň jsou symbolem Ducha.

¹⁸³ Srv. 1Tim 2,15.

¹⁸⁴ Srv. Mt 24,23.

11. „*Vy jste světlo světa.*“¹⁸⁵ Přírozeností světla je, že vysílá jas všude, kam se šíří a když se dostane do domu, zahání tam temnoty, protože vládne světlo. Tak i svět se bez poznání Boha nacházel v temnotách nevědomosti. Skrze apoštoly se mu dostalo nauky světla a tak září poznání Boha. Prostřednictvím svých malých částíček na jakémkoliv místě, kam se dostanou, je poskytnuto světlo v temnotách.

12. „*Nemůže zůstat skryta obec ležící na hoře a (lidé) nerozsvítí lampu a nepoloží ji pod nádobu,*“¹⁸⁶ atd. Nazývá obcí tělo, které přijal, protože jako se obec skládá z mnohých různých obyvatel, tak je v něm díky přírozenosti těla, které přijal, obsaženo jakési společenství celého lidského rodu. A tímto způsobem také On skrze naši jednotu s ním samým se stává obcí a my skrze spojení s jeho tělem jsme obyvateli této obce. On tedy nemůže být skryt, protože už jednou umístěn ve výšině vznešenosti Boží se ukazuje jako ten, který má být všemi kontemplován a chápán s obdivem nad jeho skutky.

13. Ale ani lucerna se nerozsvěcuje, aby byla schována pod nádobu. Jaký je pak výtěžek, když se udržuje světlo skryté? Ale Pán právem přirovnal synagogu k nádobě. Ona zadržovala získané ovoce jen uvnitř ní samé a udržovala jistá měřítko dodržování předpisů. Nyní s příchodem Pána je však už prostá všeho ovoce, ale ještě nebyla schopna skrýt světlo. A proto už lucerna Kristova nemá být schována pod nádobu ani skrytá pod pokrývkou synagogy, ale na dřevě umučení je pověšená a světlo věčné je nabídnuto těm, kteří přebývají v církvi. A Pán povzbuzuje apoštoly, aby zářili podobným světlem, aby se vzdávala chvála Bohu, když jsou obdivovány jejich činy, ne aby hledali slávu u lidí,¹⁸⁷ neboť se vše má díť ke cti Boží, ale aby naše činy osvěcovaly¹⁸⁸ ty, mezi kterými žijeme,¹⁸⁹ i kdybychom zůstali nepovšimnuti.

14. „*Nemyslete si, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky: nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.*“¹⁹⁰ Síla a moc nebeských slov v sobě obsahují velkou důležitost. Byl ustanoven zákon skutků a vše uzavřel v očekávání těch věcí, které měly být odhaleny v Kristu.¹⁹¹ Jeho učení i utrpení představují vynikající a hluboký záměr Otcovi vůle. Zákon však pod rouškou duchovních slov mluvil o narození Pána našeho Ježíše Krista, o jeho

¹⁸⁵ Mt 5,14.

¹⁸⁶ Mt 5, 14-15.

¹⁸⁷ Srv. J 5,44.

¹⁸⁸ Podobnou myšlenku z perspektivy celé církve jako světla světa má Cyprián. *De unitate ecclesiae* 5.

¹⁸⁹ Srv. Mt 5,16.

¹⁹⁰ Mt 5,17.

¹⁹¹ Srv. Gal 3,23-24, Řím 10,4.

vtělení, utrpení i vzkříšení.¹⁹² A také je hojně potvrzeno autoritou proroků i apoštolů, že toto všechno bylo zařízeno pro naši současnost už před věky a staletími.¹⁹³ Tak byl Satan po Pánově čtyřicetidenním postu tísněn těmito tušenými a vyrazil s velkým odhodláním pokoušet Pána, neboť se bál, že se v něm uskuteční velké tajemství nebeského záměru. Jméno našeho Pána podle těla je Ježíš.¹⁹⁴ A tak jeho tělesnost i utrpení je vůle Boží a spása lidského pokolení.¹⁹⁵ Avšak je něco, co překračuje to, co lidská řeč může vyjádřit, že je Bůh z Boha, Syn z Otcovy podstaty a také uvnitř Otcovy podstaty setrvávající,¹⁹⁶ který nejprve přijal tělesnost, aby se stal člověkem, pak se podrobil podmínce lidské smrti, následně byl po třech dnech navrácený ze smrti do života. Přivedl do nebe materii těla, které přijal spojené s věčností Ducha¹⁹⁷ a své božské podstaty.

15. Abychom se nedomnívali, že je něco jiného v jeho skutcích, než co bylo v Zákoně, prohlásil, že neruší zákon, ale naplňuje, že jistě nebe i země, považované za největší základy, budou zničeny, ale ani to nejmenší z nařízení zákona¹⁹⁸ nemůže být nenaplněno, neboť v něm, Kristu, je naplněn celý zákon a všechna prorocství. V době utrpení, když už měl vypustit ducha, vědomí si tohoto velkého tajemství, poté co se napil octa, prohlásil, že je dokonáno.¹⁹⁹ Všechny věci, které řekli proroci, získali potvrzení skutky. A proto stanovil, že ani nemají být zrušena nejmenší z přikázání Božích, aniž by se prohřešil proti Bohu, vyhlásil, že tito lidé rušící ta nejmenší přikázání budou nejmenší,²⁰⁰ to je poslední, skoro jako nikdo. Nic nemůže být menší z toho, co je nejmenší. Nejmenší věcí ze všech je utrpení Pána a jeho smrt na kříži. Kdo tyto věci ze studu nevyznává, bude nejmenší ze všech. Ale kdo je vyznává, tomu slibuje slávu velkého povolání v nebi.

16. „*Neboť vám říkám: Nebude-li vaše spravedlnost větší než spravedlnost zákoníků a farizeů, nevejdete do království nebeského.*“²⁰¹ S těmito úžasnými základy vytváří

¹⁹² Srv. Tr. Ps. 5, De Mysteriis I, 1.

¹⁹³ Srv. Ef 1,4-5.11.

¹⁹⁴ Naráží na hebrejský význam jména: Bůh je spása. Srv. Tr. Ps. 51,24 aj.

¹⁹⁵ Srv. De Tr. II., 24.

¹⁹⁶ Podle tohoto vyznání ještě Hilarius nepoužíval nebo možná ani neznal nedávno definované Nicejské vyznání víry. Srv. Ladaria s. 38 poznámky.

¹⁹⁷ Hilarius zde připisuje Duchu atribut věčnosti, což pro něj znamená atribut božství, jak bylo řečeno. Vyznává tím tedy božství Ducha, o němž ještě budou ve čtvrtém století spory. Srv. Ladaria s. 39 poznámky.

¹⁹⁸ Srv. Mt 5,17-18.

¹⁹⁹ Srv. J 19, 29-30.

²⁰⁰ Srv. Mt 5,19.

²⁰¹ Mt 5,20.

překonání díla zákona, ne, aby ho zrušil, ale aby způsobil jeho růst s větším pokrokem, a varuje, že apoštolové v budoucnu nevstoupí do nebe, pokud nepřekonají rovností spravedlnost farizeů. Poté co byly předloženy ty věci, které jsou předepsané v Zákoně, překračuje je ne tak, že je odstraňuje, ale že je přesahuje.

17. Zákon zakazoval zabít, vinný z vraždy byl stížen přísným trestem. Ale na druhé straně v evangeliích se dává tentýž trest zlým pohnutkám, které hýbají duší proti ostatním, a podle přikázání víry je hněv neovládnutý rozumem neměnější věc než ve spisech zákona vražda. „*Kdo by řekl bratrovi Racha, bude vydán radě.*“²⁰² Racha je nadávka, že je člověk prázdný. A kdo hrubě nařkne z prázdnoty člověka plného Duchem svatým, stává se vinným před shromážděním svatých a bude také pykat trestem svatých soudců za urážku Ducha. „*A kdo ho nazve hlupákem, bude vydán ohnivému pecku.*“²⁰³ Existuje nebezpečí velkého hříchu, že se někdo dotkne urážkou, že ztratil rozum, toho, kterého Bůh nazval solí, a popudí inteligenci, která solí hlupáky, urážkou, která činí inteligenci hloupou. Tak se dosahuje pastvy věčného ohně. Takže cokoliv zákon neodsoudil ve skutcích samotných, evangelijní víra zavrhuje už pro urážlivou lehkost slov.

18. Když svázal všechny vzájemnou láskou, nestrpí, aby se konala jakákoliv modlitba bez míru. Ale lidem přinášejícím dary na oltář Kristus káže obnovit mír mezi lidmi a navrátit se do míru Božího,²⁰⁴ když si vzpomenou, že mají s bratry nějaké třenice, aby přešli z lásky lidské k lásce Boží.

19. A protože nepřipouští, aby byl promarněný nějaký čas určený ke smíření, ukládá nám, abychom si pospíšili se smířením s přízní ke svému nepříteli během celé délky naší životní cesty, abychom se neopožďovali při obnovení přátelství, aby se nestalo, že se přiblížíme k momentu smrti bez smíření, aby nás nepřítel nevydal soudci a soudce žalárníkovi a nevyšli bychom, dokud bychom nesplatili do posledního halíře.²⁰⁵ Ve formuláři Pánovi modlitby²⁰⁶ žádáme, aby byli prominuty naše viny podle našeho příkladu – jako my poskytujeme odpuštění nepřátelům, tak žádáme ospanštění pro nás.²⁰⁷

²⁰² Mt 5,22. Vyřknutí slova racha je přeložené v ekumenickém překladu jako snižování člověka. Srv. Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5, s. 14.

²⁰³ Tamtéž. V pozadí je vyřknutí slova Fatue (blázne, bezbožníku), čímž člověka zatracuje.

²⁰⁴ Srv. Mt 5,23-24.

²⁰⁵ Srv. Mt 5,25-26.

²⁰⁶ Pravděpodobně je myšlena modlitba Otče náš.

²⁰⁷ Srv. Mt 6,12.

A tak nám bude toto také odepřeno, jestliže to budeme odpírat jiným. A jsme vinní podle našeho vlastního kritéria, jestliže přicházíme v hodině soudu bez překonání třenic, pak nás nepřítel předá soudci, protože nás obviní hněv z naší nenávisti vůči němu. A protože láska mnohé hříchy přikrývá²⁰⁸ a je horlivou obhájkyní našich chyb u Boha, zaplatíme trest do posledního halíře,²⁰⁹ jestliže náhrada naší lásky nevykoupila vinu z našich povážlivých hříchů. Domníval jsem se však, že není třeba projednávat o tom, co si myslí mnozí k tomuto bodu.²¹⁰ Věří, že když se nám ukládá, jak se máme smířit s náklonností s nepřítelem, vypráví se o svornosti těla a ducha, které bojují mezi sebou. Ale my respektující řád učení a přesahující dílo Zákona evangelijními pokroky soudíme, že nemůžeme přerušit návaznost výkladu.

20. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Nezcizoložís,*“²¹¹ atd. Řád přikázání sleduje svůj vlastní směr, a pokud necháme stranou díla zákona, nyní v evangeliích²¹² se srovnává pohyb očí s cizoložstvím a zvrhlá záliba přelétavého pohledu se kárá jako skutek smilstva.

21. „*Jestliže tě svádí tvé pravé oko, vyndej ho a odhod' od sebe,*“²¹³ atd. Přichází vyšší stupeň nevinnosti a víra dosáhla pokroku. Jsme napomínáni, abychom byli prosti nejen vlastních chyb, ale i těch, které k nám přicházejí zvenčí. Není to tak, že by údy našeho těla byly příčinou hříchu, kvůli čemuž se nám přikazuje přivodit si újmu, pravé oko totiž chybuje neméně než levé. Jistě, noha nemá schopnost žádostivosti a je neužitečné ji odejmout, proto nemá význam, aby byla káraná. Ale i když jsme si navzájem rozličnými údy, přesto jsme jedno tělo.²¹⁴ Je nám tedy připomenuto, abychom odhodili daleko od nás nebo spíše zpřetrhali pouta s našimi nejdražšími, abychom se nestali účastnými jejich zločinů kvůli důvěrnému přátelství, když u nich odhalíme nějaké takové nebezpečí, abychom se raději zbavili tak potřebných a užitečných údů jako je oko či noha než abychom byli poutáni láskou k hříšnému příbuzenství, která vede k účasti na pekelných trestech.²¹⁵ Amputace těchto údů může být užitečná jen, jestliže je také možné vyříznout srdce. Když se tedy žádostivost postaví na stejnou úroveň jako čin, je poškození těla zbytečné pokud se zachová netknutá náklonnost vůle.

²⁰⁸ Srv. 1Petr 4,8.

²⁰⁹ Srv. Mt 5,26.

²¹⁰ Doignon na s. 139 se domnívá, že je to narážka na Cypriána, *De dominica oratione* 16.

²¹¹ Mt 5,27.

²¹² Srv. Mt 5,28.

²¹³ Mt 5,29.

²¹⁴ Srv. Řím 12,5, 1Kor 12,12.

²¹⁵ Srv. Mt 5,30

22. „*Také bylo řečeno: Kdo propustí svou manželku, ať jí dá rozlukový lístek,*“²¹⁶ atd. Zjednávaje rovnost vůči všem přikázal, aby tato rovnost zůstala nejvíce v pokoji manželů, čímž přidává k Zákonu mnohé, nic z něho neubírá. Je to pokrok, pro který nemůže být napadán. Neboť když zákon umožnil, aby byla dána svoboda zapuzení skrze autoritu lístku, nyní evangelijní víra uložila manželovi nejen vůli ke smíření, ale popravdě ukládá se mu i vina za vystavení manželky cizoložství, pokud by nucená rozchodem byla dána za manželku jinému. Žádný jiný důvod ke zrušení manželství nám neschvaluje²¹⁷ než, že by poskvřila manžela svým spojením s prostitucí.

23. „*Dále jste slyšeli, že bylo řečeno předkům: Nebudeš přísahat křivě,*“²¹⁸ atd. Zákon už dávno uložil trest za křivou přísahu, aby dodržování přísahy zadrželo vědomí podvod a aby zároveň drsný a nestoudný lid měl při své přísaze často na mysli Boha. Víra však eliminuje zvyk přísahat tím, že zakládá záležitosti našeho života na pravdě. A když zamítla podvodný úmysl, předpisuje jasnost v mluvení i slyšení takovým způsobem, aby bylo to, co bylo, a nebylo to, co nebylo. Vždyť mezi „je“ a „není“ se nachází prostor pro klamání a co je navíc, to vše je ze zlého.²¹⁹ Co totiž je, má vlastnost být vždy, co však není, není ze své přirozenosti. Proto ti, kteří žijí v jasnosti víry, nemají potřebu se zavázat přísahou, takže pro ně to, co je, vždy je, a to, co není, není. A proto celá jejich činnost i každé slovo jsou pravdivé.

24. „*Ani při nebi nepřísahajte, protože je to trůn Boží*“²²⁰ atd. Nejen, že nestrpí, abychom přísahali před Bohem, vždyť celá pravda Boží má být zachována v jasnosti našich slov i chování, ale také odsuzuje pověru staré zatvrzelosti.²²¹ Neboť pro židy bylo kultovním úkonem přísahat při jménech elementů, to je při nebi a zemi, při Jeruzalému i při své vlastní hlavě.²²² Tím, čemu věnovali přísahou úctu, uráželi Boha. Jaký význam by mohla mít přísaha při nebi, Božím trůnu, při zemi, která je podnoží jeho nohou, při Jeruzalému, městu, které mělo být zakrátko zničeno kvůli opovážlivosti a hříšnosti svých obyvatel? Vždyť bylo určeno především jako předobraz církve, to je těla Kristova,²²³ která je obcí velkého Krále. Proč by chtěli přísahat při vlastní hlavě? Nemůže být přece žádná možnost změnit pomocí přísahy ani jediný vlásek, když

²¹⁶ Mt 5,31.

²¹⁷ Srv. Mt 5,32.

²¹⁸ Mt 5,33.

²¹⁹ Srv. Mt 5,37.

²²⁰ Mt 5,34.

²²¹ Má na mysli dovolávání se starých pověr.

²²² Srv. Mt 5,35-36.

²²³ Srv. Kol 1,18, Kol 1,24.

přirozenost pocházející od Boha dává všem vlasům svou barvu.²²⁴ Tímto způsobem ukazuje, že tyto základy přísah byly plně bezbožnosti, protože prokazovaly úctu dílům stvoření opovrhujíc a nedbajíc²²⁵ Tvůrce.

25. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Oko za oko, zub za zub,*“²²⁶ atd. Pán chce těmito věcmi vyzkoušet naději naší víry vedoucí do věčnosti, tak aby tatáž trpělivost, která vede k zapominání bezpráví, sloužila jako svědectví na budoucím soudu. Zákon používaný ze strachu udržoval ve strachu nevěrného Izraele, brzdil vůli k bezpráví prostřednictvím pomsty za bezpráví. Víra však nestrpí, aby bolest z bezpráví byla tak silná, že by si vyžádala pomstu, ani aby byl někdo mstitelem urážky, kterou obdržel, protože v Božím rozsudku je více útěchy pro ty, kdo snášejí bezpráví a jsou v něm přísnější tresty za bezpráví. A tak nám evangelia²²⁷ předpisují nejen být bez hříchu, ale také vyžadují nedbat na bezpráví, které by mělo být pomstěno. Vždyť je nám přikázáno nabídnout druhou tvář, když jsme dostali facku, a pokud s někým neseme břemeno tisíce kroků, pokračovat s ním až dvě míle.²²⁸ Tak abychom s rozmnožením bezpráví měli větší užitek při odplatě. Sám Pán nebeských mocností nabídl své tváře ranám i svá záda biči²²⁹ k rozmnožení slávy.

26. Nepřikazuje však jen vystříhat se rozhodnutí lidského soudu, ale také být ochotni utrpět škodu, abychom tomu, kdo nám chce soudem vyrvat tuniku, nechali i plášť.²³⁰ Skrze naději na budoucí dobra pohrdat časnými dobry a veřejně odsoudit nesmyslnost chtivosti pohanů a marnivost jejich neplodné lakoty. Kristus rozkázal, aby bylo dáno všem, co by žádali a od proseb těch, kteří si chtějí půjčit, neodvracet ani ústa a ni ducha,²³¹ aby byli skrze naši štědrost naplněni těmi věcmi, které potřebují a zahnali jsme jejich žízeň pitím, hlad jídlem, nahotu oblečením.²³² Tak abychom byli shledáni hodnými oněch dober, které potřebujeme od Boha po kterých toužíme od Boha, protože zvyk dávat vynáší obdržení zisk. Ukazuje také, že ve službě rozdávání jeho milosti, kterou jsme přijali, máme být pohotovi ke štědrosti, abychom rozdávali zdarma dobra,

²²⁴ Srv. Mt 5,36.

²²⁵ Srv. Řím 1,25, Mdr 13,1.

²²⁶ Mt 5,38.

²²⁷ Hilarius vícekrát mluví o evangeliích (C. in M. 11,2, C. in M. 14,10, De Tr. V 18 aj.), nikde však nemluví o čtyřech.

²²⁸ Srv. Mt 5,39.41.

²²⁹ Srv. Iz 50,5.

²³⁰ Srv. Mt 5,40.

²³¹ Srv. Mt 5,42.

²³² Srv. Mt 25,35-36.

která jsme zdarma přijali²³³ a neodmítali jsme vypůjčit těm, kdo chtějí to, co jsme si vypůjčili od Boha. Tak budeme vždy vykonávat službu rozdělování bez ztráty majetku.

27. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého,*“²³⁴ atd. Všechno to uzavřel dokonalou dobrotou. Zákon totiž vyžadoval milovat bližního a dával volnost nenávisti k nepříteli. Víra však přikazuje milovat nepřátele²³⁵ a ničí arogantní hnutí lidské mysli příklonem k lásce vůči všem. Nejen že zahání hněv od pomsty, ale také krotí v lásku k tomu, kdo se dopouští nepravosti, neboť milovat milující je vlastní pohanům a je běžné mít rádi ty, kdo mají rádi je.²³⁶ Volá tedy nás jak k dědictví Božímu, tak k napodobování Boha, který příchodem svého Krista poskytuje slunce i déšť dobrým i nespravedlivým skrze svátosti křtu a Ducha.²³⁷ Tak nás učí dokonalému životu²³⁸ skrze svornost v dobrotě ke všem, vždyť právě námi má být napodobován dokonalý Otec v nebesích.

28. „*Varujte se konat svou spravedlnost před lidmi,*“²³⁹ atd. Odvádí veškerou péči od věcí přítomných a káže, abychom byli ohromeni jen budoucí nadějí. Abychom se nepachtili za přízní u lidí dávaje dobrotu ostentativně najevo²⁴⁰ ani za slávou pro naši zbožnost plnou veřejných modliteb,²⁴¹ ale ovoce dobrých skutků má být uchováváno ve vědomí víry. Neboť úsilí o lidskou chválu nepřijme jinou odměnu než tu, která se může čekat od lidí, ale očekávání od Boha získá odměnu za dlouhou trpělivost. Také levá ruka nemá vědět, co dělá pravá.²⁴² Dovoluje tohle ale přirozenost těla? Nebo jsou služby, které dělají ruce, vybaveny vědomím inteligence? Opravdu, jak naše činy musí být založeny na poznání Boha, když v těch činnostech, které děláme jménem údu, je vyloučeno vědomí, co dělají údy, co my a co společně.

²³³ Srv. Mt 10,8.

²³⁴ Mt 5,43.

²³⁵ Srv. Mt 5,44.

²³⁶ Srv. Mt 5,46-47.

²³⁷ Srv. Mt 5,45. Není jisté jakou svátost myslí svátostí Ducha. Možná je spojená se křtem. Srv. Ladaria s. 50 poznámky.

²³⁸ Srv. Mt 5,48.

²³⁹ Mt 6,1.

²⁴⁰ Srv. Mt 6,2.

²⁴¹ Srv. Mt 6,5.

²⁴² Srv. Mt 6,3.

V.

1. Je nám také přikázáno modlit se za zavřenými dveřmi svého pokoje²⁴³ a jsme také poučeni, abychom vylévali své prosby na každém místě, neboť modlitba svatých je přijatá i mezi šelmami, ve vězení, v plamenech i v hlubinách moře i v břichu bestie.²⁴⁴ Jsme tedy napomínáni, ne abychom vstoupili do skrytých částí domu, ale do pokoje našeho srdce a byli uzavřeni v ústraní naší mysli a modlili se k Bohu ne mnoha slovy, ale s vědomím, že každý čin převyšuje řečená slova. Potřeby poučení ohledně modlitby nás zprostil Cyprián, muž blahé paměti.²⁴⁵ I když také Tertulián napsal velmi výborný svazek o této otázce,²⁴⁶ avšak jeho následný blud vzal autoritu jeho úctyhodným spisům.

2. „*A když se postíte, netvařte se smutně jako pokrytci, ti zanedbávají svůj vzhled, aby lidem dávali najevo, že se postí.*“²⁴⁷ Učí, že užitek postu má být jinde než v předvádění zničeného těla a že nemáme dychtit po oblibě u lidí díky najevo dávanému umrtvování, ale že veškerý půst je třeba klást do krásy svatých činů. Podle nebeského a prorockého slova je totiž olej považován za ovoce milosrdenství.²⁴⁸ Takže naše hlava, to je smysl našeho života, má být ozdobena dobrými činy, protože veškerá inteligence je v hlavě a špinavý obličej má být umyt,²⁴⁹ aby žádné nedostatky neděsili a v našem setkávání bylo více krásy z poctivosti. A tak nás půst doporučuje Bohu, když jsme umytí, takže se leskne dobré svědomí, a namazání, takže jsme půvabní skutky milosrdenství. Ostatně když budeme posty skrývat před lidským zrakem díky pomazaným hlavám,²⁵⁰ budeme příjemnější a uznávanější.

3. „*Neshromažďujte si poklady na zemi,*“²⁵¹ atd. Poté, co tedy nechal stranou znepokojení pro lidskou slávu a bohatství, dává najevo, že je třeba veškerou péči věnovat tomu, abychom se líbili Bohu. Vždyť tělesné vady či nepřízeň závistivců kazí chválu u lidí a takový peněžitý poklad je zas v nebezpečí ztráty či krádeže. Ostatně nebeská chvála je věčná a nemůže být odcizena překvapivou krádeží ani rozežrána moly

²⁴³ Srv. Mt 6,6.

²⁴⁴ Srv. Jon 2,1.

²⁴⁵ Odkaz na Cypriánovo dílo *De dominica oratione*.

²⁴⁶ Odkaz na Tertuliánovo dílo *De oratione*.

²⁴⁷ Mt 6,16.

²⁴⁸ Srv. Ž 44,8.

²⁴⁹ Srv. Mt 6,17.

²⁵⁰ Srv. Mt 6,18.

²⁵¹ Mt 6,19.

nebo rzí závisti.²⁵² Svým srdcem budeme přebývat tam, kde budeme hledat poklad,²⁵³ a světlo našeho rozumu bude buď se zhoubnými penězi, kvůli možné škodě, nebo s věčným Bohem.

4. „*Světlem tvého těla je tvé oko.*“²⁵⁴ Vysvětlení přichází následně. Službou oka vyjádřil světlo v srdci. To pokud zůstane přímé a jasné, poskytne tělu jas věčného světla a vylije záři svého původu na pokažené tělo. Jestliže však je zatemnělé hříchy a bude zvrhlé vůle, přirozenost těla zůstane podřízená neřestem duše. A jestliže světlo, které je v nás, je temné, jak velká potom musí být temnota samotné temnoty?²⁵⁵ Protože už pokažený původ pozemského těla má ve zvyku nebezpečně panovat nad ušlechtilostí duše a hříchy těla budou ještě těžší, jestliže jsou podporovány duševními vášněmi.²⁵⁶ Kvůli tomu se naše těla stávají temnějšími, než je jejich přirozenost, jestliže v nich bylo uhašeno světlo mysli. Ale pokud my toto světlo udržujeme svou jednoduchostí ducha, nutně svým světlem osvítí také tělo.

5. „*Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům.*“²⁵⁷ Sloužit dvěma Pánům je nevěrné, jedna stejná osoba nemůže dávat stejnou péči Bohu i světu. Jednomu je třeba dávat nenávisť, druhému lásku, protože totéž dílo nemůže být přijatelné pro pány, kteří mají rozdílné zájmy a chudí v duchu, Boží miláčci, by se nemohli přizpůsobit ctizádostivosti a marnivosti tohoto světa.

6. „*Proto vám pravím: Nepřemýšlejte ve svém srdci, co budete jíst, ani o svém těle, co si oblečete. Což není vaše duše víc než pokrm a tělo víc než oděv?*“²⁵⁸ Celou výše podanou řečí Pán přikázal, abychom pohrdali světem a měli důvěru ve věci budoucí. Poté co nařídil, abychom byli připraveni přijmout bezprávi, ochotní ke škodě, abychom nedbali pomsty, v lásce neupřednostňovali a nehleděli na lidskou slávu, snaží se nás upevnit v naději na dobra věčná. Mnohé totiž znejistuje láska k věcem tohoto světa a nedostatek naděje na věci budoucí, tedy buď jsou svedeni potěšenými, nebo jsou zmateni nedůvěrou. Proto království nebeské, které zvěstovali proroci, předpovídal Jan, náš Pán prohlásil přítomným v něm samém, vyžaduje, abychom v něj doufali bez jakékoliv

²⁵² Srv. Mt 6,20.

²⁵³ Srv. Mt 6,21.

²⁵⁴ Mt 6,22.

²⁵⁵ Srv. Mt 6,23.

²⁵⁶ Srv. Irenej, *Adversus Haereses* V 9,1.

²⁵⁷ Mt 6,24.

²⁵⁸ Mt 6,25.

polovičatosti²⁵⁹ s nejistou vůlí. Pokud se víra stane polovičatou, není žádné ospravedlnění z víry.²⁶⁰ Takže přikazuje, abychom nedávali žádnou péči oblečení ani pokrmu, když říká, že duše je drahocennější než výživa a tělo než jídlo.

7. A je krásné opovrhovat věcmi tohoto světa a věnovat péči jen božským věcem, ale kázání sestupuje ještě hlouběji a rozum, který se podrobuje těmto slovům, se rozšiřuje k pochopení nebeských řečí. Pán přikázal založit si poklad v nebi²⁶¹ a jas ze světla oka přislíbil také tělu,²⁶² a dosvědčil, že nikdo se nemůže zalíbit dvěma pánům. A pak řekl: „*Proto vám pravím: Nepřemýšlejte ve svém srdci, co budete jíst, ani o svém těle, co si oblečete.*“²⁶³ To, co následuje, se úplně neshoduje s tím předchozím. Copak nemůže být služebník jediného pána zaneprázdněný starostí o pokrm a oblečení? Pokud slábně světlo v oku kvůli nemoci, copak potemní tělo? Nebo světlo proudící z oka může mít tělo? Copak by mohla samotná nahota nebo hlad shromažďovat poklad v nebi?

8. Ale protože názor nevěřících na péči o budoucí dobra je pokažený kvůli dohadům ohledně podoby vzkříšeného těla, jakou potravu bude přijímat, když bude věčné podstaty, a protože jsou řešeny obtíže neužitečných otázek tak, aby byly užitečné rozkoši v přítomnosti, dostávají se do zbytečného strachu ohledně úcty k Bohu a oddávají se světským radostem. Tak se stává, že slouží dvěma pánům, ale jedinému nevěrně. Proto Pán, poté co řekl o největším nebezpečí nedůvěry, z nejvyššího pohnutí lásky takto napomíná: „*Což není vaše duše víc než pokrm a tělo víc než oděv?*“²⁶⁴ Ve slovech Božích je pravda a veškeré tvůrčí působení. Co slíbil, není proměnlivé, co řekl, není bez účinku. Není nic, co by nebylo tělesné ve své podstatě i ve stvoření. Prvky všech věcí, které jsou na nebi i na zemi, viditelných i neviditelných, byly vytvořeny. Vždyť i duše, ať už v těle nebo odcházející z těla, mají přece ve své přirozenosti přidělenou tělesnou podstatu, protože vše, co bylo stvořeno, se nutně nachází v nějakém těle.²⁶⁵ Takže Bůh nestrpí, ukazujíc nesmyslnost velmi neužitečné otázky, aby naše naděje byla zadržována neklidem ohledně jídla a oblečení po vzkříšení, když duše i tělo jsou zakotvené ve věčné podstatě, pročež nám obnovuje dary

²⁵⁹ Ambigvitas znamená dvojnásobnost, dvojsmysl, zde se myslí polovičatá víra, která věří jen tomu, co se jí hodí, která v sobě skrývá zmíněnou nejistotu.

²⁶⁰ Srv. Řím 3,28, Řím 5,1, Gal 2,16.

²⁶¹ Srv. Mt 6,20.

²⁶² Srv. Mt 6,22.

²⁶³ Mt 6,25.

²⁶⁴ Mt 6,25.

²⁶⁵ Hilarius přebírá stejně jako Tertulián myšlenku antické stoické filozofie o tělesnosti duše. Srv. Tertulián, *De anima* 5,6 a 36,2, Cicero, *De Finibus* 4,36.

tak drahocenné, to je tělo a duši, aby mu nebyla činěna výtka, že nečiní věci menší důležitosti.

9. „*Pohled'te na nebeské ptactvo: neseje, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější?*“²⁶⁶ Povzbuzuje nás na příkladu nečistých duchů skrytých pod jménem létavců, kterým je z moci věčného záměru přece poskytnuto to potřebné k životu bez jakékoliv práce s hledáním a shromažďováním. A také připojil, jak by se slušelo vyprávět o těchto nečistých duších: „*Což vy nejste o mnoho cennější?*“²⁶⁷ Srovnáním přednosti ukázal rozdíl mezi špatností a svatostí.

10. „*Kdo z vás může o jedinou píď zvětšit svou postavu? A o oděv proč si děláte starosti?*“²⁶⁸ Na příkladu duchů upevnil víru v naši životní podstatu, avšak názor na budoucí stav přenechal společné úvaze a úsudku. Protože On se chystá vzkřísit rozmanitost všech těl, které čerpali život, k dosažení jediného dokonalého definitivního člověka,²⁶⁹ on jediný je s to předčít každého o jeden i dva i tři délkové lokty. Pokud pochybujeme ohledně oblečení, to znamená ohledně vzezření těl, velice urazíme toho, který, aby udělal všechny lidi rovnocenné, přidá potřebnou míru lidským tělům.

11. „*Pozorujte polní lilie, jak rostou: nepracují ani nepředou. Ale říkám vám, že ani Šalomoun v celé své slávě nebyl tak oděn, jako jedna z nich,*“²⁷⁰ atd. Lilie nepracují ani nepředou a Šalomoun, velký prorok po zásluze drahý Bohu pro své zalíbení v moudrosti, nebyl okrášlen takovou slávou. Avšak lilie se spíše už tak zrodili než, že by byly něčím pokryty. Pokrývka těla je roucho, ne tělo samotné. Pokud si to dáme do souvislostí prostřednictvím schopnosti lidské inteligence, barva lilie by mohla spodobovat bělost roucha. Pak je pochopitelné, že nepracující a nepředoucí lilie znamenají nebeské anděly a jejich jas, který jim oblékl Bůh s jassem jeho slávy nezávisle na znalosti lidských nauk ani za odměnu pro jejich úsilí, tak aby nebylo nic pokládáno za vlastní práci nebo za vlastní umění. A když budou lidé při vzkříšení podobní andělům,²⁷¹ chtěl, abychom doufali, že dostaneme roucho nebeské slávy po příkladu jasů andělů. Je v přirozenosti této rostliny, že se velmi vhodně srovnává s nebeskou podstatou andělů. Tato lilie, když kvete a je odtržena od stonku, takže je jí odejmut

²⁶⁶ Mt 6,26. Je třeba doplnit, že slovem volatilia se nemyslí jen ptactvo, ale veškerí tvorové, kteří létají (létavci).

²⁶⁷ Hilarius uvádí podruhé ve stejné verzi.

²⁶⁸ Mt 6,27-28.

²⁶⁹ Srv. Ef 4,13

²⁷⁰ Mt 6,28-29.

²⁷¹ Srv. Mt 22,30.

přístup ke kořenům v zemi, skryje přednost své přirozenosti, a my se domníváme, že uschla, ale když se navrátí včas, opět je oděna do své liliové krásy. Ze sebe samé totiž vyklíčila a vykvetla, za což nemůže být zavázána ani kořenu ani stonku, neboť povstává díky své míze. A tak je možné si ji vzít za příklad celoroční svěžesti a srovnat ji s předností nebeské podstaty, protože se vyživuje, aby vykvetla, jen z toho, co má v sobě uloženo. Proto tedy lilie nepracují ani nepředou, protože andělské přednosti získávají z vlastnosti, kterou přijali při svém zrodu, že stále přetrvávají.

12. „*Jestliže tedy Bůh tak obléká polní trávu, která tu dnes je a zítra bude hozena do ohně, o kolik víc udělá s vámi, malověrní?*“²⁷² Upevňuje neznitelnou důvěru naší víry silou příkladu, takže pochybnost se jeví tím nebezpečnější, čím větší péči Pán věnuje tomu, abychom se vyvarovali každé příležitosti k nedůvěře. Květina se tedy nezrodila proto, aby byla hozena do ohně, a Bůh si nedává takovou péči s jejím charakteristickým vzezřením proto, aby byla spálena, ale často shledáváme, že jménem květiny jsou Bohem slavnostně jmenováni pohané. To je totiž onen pupen, kterému když vymizí síla květu, na horkém slunci usychá. Pohanům tedy nebude dán žádný odpočinek ani jako výhoda smrti, jak by chtěli, ale i jim samým je určena věčnost v těle, aby měli věčnou hmotu pro věčný oheň a po celou věčnost byli týráni věčnou odplatou. Jestliže je tedy proto pohanům povolena věčnost v těle, aby byli hned potom určeni k rozsudku věčného ohně, jak pohanské je, aby svatí pochybovali o věčné slávě, když se nespravedlivým poskytuje věčnost k potrestání! Proto žádá, abychom vložili celou naši naději do víry v jeho přísliby a v sílu jeho moci, abychom se vzdali snahy o věci, které postrádáme, a všechno vyžadovali spíše od Něho, od kterého jsme sami dostali počátek žití, a hledali království Boží jako odměnu za náš život.²⁷³ A toto je odměna za správný a dokonalý život: krok z této tělesné porušitelné hmoty k nové nebeské podstatě a transformace pozemské porušitelnosti do nebeské neporušitelnosti. Pohanům tedy přísluší soužení za obavu jejich nedůvěry,²⁷⁴ neboť oni jsou zadržováni láskou k tomuto světu a uchvácení tělesnými rozkošemi, nehledají a nepřejí si cestu ke království v nebi skrze víru a vyznání Boha.

13. „*Nedělejte si tedy starost o zítřek, zítřek bude mít své starosti. Každý den má dost svých špatností.*“²⁷⁵ Podle všeobecného názoru je den tok času ozářený světlem, který

²⁷² Mt 6,30.

²⁷³ Srv. Mt 6,33.

²⁷⁴ Srv. Mt 6,32.

²⁷⁵ Mt 6,34.

rozděluje vložená noc. Když noc skončí, zvolí na své místo den. V zítřku se vyjadřuje myšlenka budoucího času. Tedy Bůh nám zakázal, abychom byli znepokojení budoucností. Tato nedbalost uvolňující znepokojení však není zanedbáváním ale vírou. Proč se znepokojuvat zítřkem, když zítřek bude znepokojující sám o sobě? Tak stejný den, který nás znepokojuje, zahání naši úzkost. Ale znepokojení, jak se domnívám, je pohnutka člověku vlastní. Tuto úzkost vyvolává buď starost nebo strach nebo bolest.²⁷⁶ Den je opravdu běh času a jen to, co se může pojistit je podrobena nepokoji. Je totiž stanoveno, že den je žití, v němž se tvorové ochraňují, opatřují si věci i pečují o sebe, žití, kterému se i dostává vlastní špatnosti, která není navržena hříchem přicházejícím odjinud. Ale přirozenost věcí neumožňuje, aby se přídělil dni nějaký duševní stav. Tedy to, že den se znepokojuje sám sebou, že má dost svých špatností a že se nám zakazuje znepokojuvat se zítřkem, to vše je obsaženo ve smyslu božských slov. Prikazuje se nám tedy nepřemítat o budoucích věcech, dost je totiž v našem životě špatnosti a hříchy dne, ve kterém žijeme, stačí k tomu, abychom úsilí a snahu celého našeho života orientovali na jejich očištění a zadostiučinění za ně. Tak se zabrání tomu, aby nedošlo k nenapravitelné neúctě z nedůvěry ve věci budoucí, když bychom odložili naši péči a byli ve své službě znepokojeni budoucími záležitostmi. Ať jsme připraveni vyjít ku věčnému jasu, zatímco o nás pečuje dobrota Boží, bez které jsme znepokojeni.

14. „*Nesud'te, abyste nebyli souzeni. Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni.*“²⁷⁷ Bůh úplně zakazuje veškerý soud a netoleruje, aby se děl ani jeden jediný. Ale zdá se, že si to odporuje s tím, co bezprostředně následuje, když říká: „*Jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni*“.²⁷⁸ Ale výše řekl: „*Nesud'te, abyste nebyli souzeni*“²⁷⁸. Není snad třeba pronést rozsudek dobrého soudu? Naproti tomu prohlašuje, že musíme být souzeni podle našeho soudu a všem bude naměřena míra, kterou měřili. Proto nikdy nebude souzeno dobře, jestliže nemá být souzeno vůbec. Ale už dávno víme, jak je známo z předchozího,²⁷⁹ že ve slovech Božích není nic vyloženo bezvýznamně a zbytečně a tato řeč je pro všechny i pro pochopení uším pohanů. Zakázal totiž soudit podle jejich úmluv, protože jako se soudy mezi lidmi zakládají na nejistých informacích, tak i tento jejich rozsudek proti Bohu je vyneseno podle pochybných pocitů a názorů, že nás úplně odrazují od pevné víry. Takže to není hřích ze

²⁷⁶ Srv. Hilariova reflexe strachu v Tr. Ps. 127,1.

²⁷⁷ Mt 7,1-2.

²⁷⁸ Podruhé uvádí stejný citát.

²⁷⁹ Narážka pravděpodobně na C. in M. IV,14.

špatného soudu jako v ostatních věcech, ale v této věci takovým způsobem soudit o Bohu je zločin.

15. „*Jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?*“²⁸⁰ atd. Následně učil, že jedině rouhání proti Duchu nebude odpuštěno, ke všemu ostatnímu bude shovívavý.²⁸¹ A hřích proti Duchu je popírat sílu Boží moci a neuznat Kristovu věčnou podstatu, skrze kterou se člověk stal Bohem, protože se Bůh stal člověkem.²⁸² Proto ukazuje, že kolik je rozdílu mezi třískou a trámem, tolik převyšuje hřích proti Duchu ostatní zločiny, jako když nevěřící vyčítají jiným tělesné delikty, ale břemeno hříchu, ve kterém pochybují o Božích příslibech, nevidí, což je jako by ve svém oku měli trám jako hrot na duchovním pohledu. Často se totiž stává, že přičítáme váhu viny jiným, bez toho aniž bychom šli příkladem vlastní nápravy, a dáváme přednost chlubení se, že léčíme slepotu jiných, zatímco sami zůstáváme v temnotách falešného světla. Je těžké dát někomu to, co sami nemáme, je nejlepší spíše učit příkladem než slovy. Máme proto poskytovat péči vlastní slepotě, protože podle přirozenosti věcí nemůžeme být schopnými doktory k vyčištění oka bratra od třísky, dokud ze světla naší mysli neodhodíme trám zpronevěry, která nás²⁸³ tíží.

VI.

1. „*Nedávejte psům, co je svaté ani neházejte vaše perly před svině,*“²⁸⁴ atd. Není nic drahocennějšího ani svatějšího než přikázání a přísliby Boží, kterými nás posvěcuje, aby nám udělil poklad nesmrtelnosti. Není nám tedy dovoleno tyto posvátné věci a síly dávat na pospas pohanům ani o nich rozmlouvat s heretiky. Pohané jsou totiž prohlášeni za psy kvůli své zuřivosti, s jakou štěkají proti Bohu. Heretici zase jsou jmenováni jako prasata, protože to jsou sudokopytníci,²⁸⁵ ale neurovnávají opakováním²⁸⁶ přijaté poznání o Bohu. Takže se nehodí, abychom veřejně projednávali vtělení²⁸⁷ Slova

²⁸⁰ Mt 7,3.

²⁸¹ Srv. Mt 12,31-32.

²⁸² Obdoba známé patristické myšlenky výměny formulované už Irenejem z Lyonu, *De Trinitate* I 11.

²⁸³ Srv. Mt 7,4-5.

²⁸⁴ Mt 7,6.

²⁸⁵ Srv. předpisy Mojžišova zákona Lv 11,1-8, Dt 14,3-8.

²⁸⁶ Prase obecné je sudokopytník nikoliv však přežvýkavec, což je zvláštnost. Hilarius zde připodobňuje přežvýkování (ruminando) k opakování.

²⁸⁷ Slovo *concorporatio* (vtělení) je pro Hilaria zásadní, jako Kristova identifikace s naším tělem. My jsme pak tedy *concorporales* (jednoho těla) s Kristem. Srv. Tr. Ps. 60,6, Tr. Ps. 62,7, Tr. Ps. 91,9 aj. Více Lad. s. 68 poznámky.

Božího ani tajemství utrpení ani sílu vzkříšení²⁸⁸ a nezkušeně a neopatrně tyto věci vynášeli na veřejnost, aby nebyla pošlapána a podupána naše nevědomost, pokud to nemáme uspořádané pomocí dokonalé znalosti,²⁸⁹ a nevysmáli se nespolehlivosti Božího utrpení a neobrátili argumenty proti nám, čímž by vbodli hrot svých protiargumentů do naší nekompetentnosti i do naší víry.

2. Ale v těch věcech, které neznáme, se nám otevírá cesta k pravdě, kterou máme sledovat. Toho se dosahuje jen vytrvalostí v modlitbě. Abychom tedy pochopili a věřili ve všechny tyto věci a v kolísavé vůli nerozlišovali nejistě, máme prosit, hledat, tlouct,²⁹⁰ abychom našli prosbou milosrdenství, hledáním pokrok a tlučením vstup. Proto jsme vyučováni příkladem lidského citu k naději, že tyto věci získáme. Neboť když my synům žádajícím o rybu nebo chléb nedáme hada ani kámen,²⁹¹ o kolik víc darů udělí nejlepší a nejvýtečnější otec Bůh nám prosícím s dokonalou vírou. A neposkytne nám kámen, necitelnost pohanů, namísto pokrmu života ani hada, jed heretiků, namísto záchrany křtem!²⁹² Shrnuje to vše pak příkladem dobroty, která spojuje v míru všechny vzájemnou láskou. V tom spočívají předpisy zákona i proroků, abychom my sami byli ke všem dobří, jak žádáme dobrotu ode všech²⁹³ k nám.

3. „*Vejděte těsnou branou. Jak široká a prostorná je cesta, která vede do záhuby!*“²⁹⁴ Strmá je pro člověka cesta do nebe a vchod je úzký a těsný, zatímco silnice k ztracení je široká. Této se drží mnozí, onu první však nalézají málokterí.²⁹⁵ Jsou totiž málokterí, kdo si přejí zřeknout se věcí tohoto světa, pro které je zvítězit nad vášněmi duše a zlomit i ty tělesné a všemi silami odmítnout všechna nabízená lákadla pŕvabů světa ten největší prospěch nebeské naděje. Ti však, pro které jsou jediným dobrem nevěstky, jídlo, ambice, pýcha, pohrdání, nenávisť, kořistnictví, mají mnoho účastenství s těmi, kteří vyhledávají silnici.

4. A protože objevit úzkou cestu je dáno málokterým, ukazuje, že někteří předstírají a klamou, že ji hledají: „*Střeďte se pseudoproroků, kteří k vám přicházejí v rouchu ovčím,*“²⁹⁶ atd. Napomíná, že slovní lichotky a předstíranou laskavost je třeba zvažovat

²⁸⁸ Tři velká tajemství podle Hilaria. Srv. *Fragmenta historica* B II 11,15, De Tr. II 24, Tr. Ps. 5 aj.

²⁸⁹ Srv. 1Kor 2,6.

²⁹⁰ Srv. Mt 7,7-8.

²⁹¹ Srv. Mt 7,9-10.

²⁹² Srv. Mt 7,11.

²⁹³ Srv. Mt 7,12.

²⁹⁴ Mt 7,13.

²⁹⁵ Srv. Mt 7,14.

²⁹⁶ Mt 7,15.

podle ovoce činů, abychom nečekali, jak se někdo představí slovy, ale jak se prokáže skutky, protože mnohým je skryta zuřivost vlka v beráncím rouše. Učí tedy, že jako trní nerodí hrozny, jako bodláčí nerodí fíky,²⁹⁷ jako špatné stromy nenesou dobré ovoce,²⁹⁸ tak ani v těchto lidech nespočívá účinek dobrého díla a proto mají být všichni rozpoznáváni po ovoci.²⁹⁹ Království nebeské se totiž nezískává jen slovy a ani ten, kdo by říkal: Pane, Pane,³⁰⁰ nebude Pánovým spoludědicem.³⁰¹ Což je nějaká zásluha říkat Pánovi Pane? Copak Pán nebude Pánem, jestliže od nás nebude tak nazván? A je snad vyslovení jména svatý skutek, když cesta do království nebeského bude nalezena spíše poslušností Boží vůli než vyslovováním jména?

5. „Mnozí mi řeknou v onen den: Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu prorokovali?“³⁰² atd. Teď odsuzuje i podvod pseudoproroků a přetvářku pokrytců, kteří si přisvojují slávu za sílu slov při prorocké nauce, vyhánění démonů a divech takového druhu. A také si z toho slibují království nebeské, jakoby bylo něco z toho, co mluví nebo dělají, skutečně jejich vlastní, jakoby to nebyla síla Boží vzývaná, aby to vykonala. Vždyť četba přináší znalost učení a Kristovo jméno vyhání demony. Máme si tedy zasloužit onu blaženou věčnost a máme projevit z vlastních sil, že chceme dobro, že se vyvarujeme veškerého zla a že poslechneme celou svou vůli nebeské předpisy a také jsme plněním těchto povinností Bohu známí³⁰³ a činíme spíše, co chce, než abychom se chvástali tím, co zmůže On. Odmítá a zahání od sebe ty, jež činy nepravosti odvracejí od jeho poznání.

6. „Každý tedy, kdo slyší má slova a plní je, bude podoben moudrému muži, který postavil svůj dům na skále,“³⁰⁴ a to, co zbývá. Smysl těchto slov je spojený s tím, co bylo řečeno výše. Kárá totiž chlubení pseudoproroků a přetvářku pokrytců ve srovnání s příkladem člověka dokonalého ve víře. Vykládá, že ten, který jeho slova slyší i podle nich koná je postavený na skále a setrvává na stabilním a pevném základě a nemůže se zhroutit pod návalem pohrom, které se přihodí (skálou myslí Pán sám sebe³⁰⁵ jako pevný základ vznešené stavby). Člověkem, jehož dílo vzrostlo do výše díky Pánu,

²⁹⁷ Srv. Mt 7,16.

²⁹⁸ Srv. Mt 7,18.

²⁹⁹ Srv. Mt 7,20.

³⁰⁰ Srv. Mt 7,21.

³⁰¹ Srv. Ef 5,5.

³⁰² Mt 7,22.

³⁰³ Srv. Mt 25,12.

³⁰⁴ Mt 7,24.

³⁰⁵ Srv. 1Kor 10,4, 1Kor 3,10-11.

nemůže pohnout ani déšť ani proud ani vítr (déšť znamená vábení nastražených rozkoší, které poznenáhlu zviklají člověka, jimiž nejprve změkne víra a otevřou se v ní trhliny). Když se přiřítíl přival vody (to znamená, že přišla ponoukání těžké žádostivosti), také z toho prudce zuří celou svou silou větry na všechny strany, to znamená, že útočí ďábelský vítr veškerou svou mocí, ale člověk, který má vybudované základy na skále, stojí pevně a nemůže jím nic pohnout z jeho místa.³⁰⁶ Opravdu je hlupák ten, kdo to slyší a nevšímá si toho. Tak jako stavbu ohrožuje, když se staví na písku, stojí nepevně a rychle se zřítí podemletá deštěm, poražená proudem a roztržená větrem. Podle přírodních vlastností písku, na kterém je stavba postavená, bude zbořená na velkou hromadu³⁰⁷ sutin.

7. A tak za pomoci výše řečených srovnávacích příkladů Pán chce, abychom vykonávali, co rozkázal a věřili tomu, co slíbil. Když tedy vše ukončil, davy se podivovaly nad jeho učením,³⁰⁸ protože on neučil podle zvyku zákoníků a farizeů.³⁰⁹ V síle totiž jeho slov se zprostředkuje účinek jeho moci.

³⁰⁶ Srv. Mt 7,25.

³⁰⁷ Srv. Mt 7,26-27.

³⁰⁸ Srv. Mt 7,28.

³⁰⁹ Srv. Mt 7,29.

4. Závěr

Hilariovo dílo *Commentarius in Matthaicum* je nejstarší kompletně dochovaný patristický komentář k Matoušově evangeliu. Odráží se zde Hilariovo rané myšlení, teologie i filozofie před jeho nuceným exilem, který následně ovlivnil celou jeho další tvorbu. Z těchto hledisek se jedná o dílo opravdu unikátní a významné. Hilarius zde aplikuje svou zvláštní exegetickou metodu, v níž rozlišuje dva hlavní významy evangelijního textu, zřejmý a duchovní. Navíc se snaží uchopit evangelijní text komplexně a vidět zde určité spojnice, které dávají smysl celé evangelijní kompozici. Klade zde velký důraz na morální ponaučení z evangelia, ale také na čistotu učení, tedy teologické a často i filozofické aspekty. Dokáže obratně zapojovat do výkladu christologii a eklesiologii a harmonizovat je s textem evangelia. Základním tématem jeho výkladů je spása v Kristu, v němž hraje významnou roli odlišení od synagogy. Dále klade důraz na vyznání Kristova lidství i božství a jeho rovnost Otci, má zde také náznaky na božství Ducha, takže Trojiční teologie je pro něj už v tomto raném období významná. Základními křesťanskými tajemstvími jsou pro něj vtělení, utrpení a vzkříšení Krista, která je třeba vykládat s rozumem a dokonalou znalostí nauky. Ve své antropologii klade velký důraz na tělo, které je pro něj jakýmsi zosobněním duše. Je věčné stejně jako duše a má být proměňováno v tělo duchovní, dokonalé. Právě to je pro něj také hlavním předmětem eschatologie a posmrtného života, kdy tělo nabude svou dokonalou podobu. Církev podle Hilaria především osvěcuje temnoty světa. Tak činí právě čistou naukou, kterou uchovává a prostřednictvím apoštolů a jejich nástupců šíří. Církev je pak založena na spojení jednotlivých věřících s Kristem. Tak se církev stává Kristovým tělem.

Seznam použité literatury

- DATTRINO, L., Patrologie, Praha, b. n., 1994. ISBN neuvedeno.
- DOIGNON, J., Hilaire de Poitiers: Sur Matthieu, Paris: Les Éditions du Cerf, 2007. ISBN 978-2-204-01352-9.
- DROBNER, H. R., Patrologie: Úvod do studia starokřesťanské literatury, Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-80-7298-466-4.
- DUS, J. A., Patristická exegeze: Výklady Matoušova evangelia, Jihlava: Mlýn, 2013. ISBN 978-80-86498-54-6.
- FAHEY, M. A., Cyprian and the Bible: A study in third-century exegesis, Tubingen: J. C. B. Mohr, 1971. ISBN 3-16-132221-5.
- HALL, C. A., Reading Scripture with the Church Fathers, Downers Grove: InterVarsity Press, 1998. ISBN 0-8308-1500-7.
- KANNENGIESSER, C., Handbook of Patristic Exegesis: The Bible in Ancient Christianity II., Leiden: Brill, 2004. ISBN 90-04-13734-3.
- KRAFT, H., Slovník starokřesťanské literatury, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-516-0.
- LADARIA, L. F., Comentario al evangelio de Mateo, Madrid: BAC, 2010. ISBN 978-84-220-1487-4.
- MORESCHINI, C., Early Christian Greek and Latin Literature II., Peabody: Hendrickson Publishers, 2005. ISBN 1-56563-606-6.
- SCHNACKENBURG, R., Všechno zmůže, kdo věří: Kázání na hoře a Otčenáš, Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-214-4.
- SIMONETTI, M., Mathew 1-13, Downers Grove: InterVarsity Press, 2001. ISBN 0-8308-1486-8.
- SOLARI, P., BERNARDINO, A., QUASTEN, J., Patrology IV., Allen: Christian Classics, 199?. ISBN 0-87061-086-4.
- YOUNG, F., AYRES, L., LOUTH, A., The Cambridge history of early Christian literature, Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 978-0-521-46083-5.

WEBER, R., *Biblia sacra: iuxta Vulgatam versionem*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983. ISBN 3-438-05303-9.

Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

Příloha

Latinský text vybrané pasáže Hilariova spisu *Commentarius in Matthaicum IV. – VI.*³¹⁰

IV.

1. Congregatis igitur plurimis turbis, montem conscendit et docet, in paternae scilicet maiestatis positus celestitudine caelestis vitae praecepta constituit. Non enim aeternitatis instituta nisi in aeternitate positus tradidisset. Denique ita scriptum est: Aperuit os suum et docebat eos. Locutum eum fuisse promptius erat dicere. Sed quia in gloria paternae maiestatis institerat et aeternitatem docebat, idcirco ad motum Spiritus eloquentis oboedisse ostenditur humani oris officium.

2. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Exemplo Dominus docuerat humanae ambitionis gloriam relinquendam, dicens: Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies. Et cum se per prophetas populum humilem et ad verba sua trementem praemonuisset esse lecturum, in spiritus humilitate perfectae beatitudinis posuit exordium. Igitur humilia spirantes, id est se homines recordantes in caelestis regni possessione constituit, conscios sibi ex sordentibus ac tenuissimis se principiis coalitos in hanc formam perfecti corporis procreari et in hunc sentiendi, contuendi, iudicandi, agendi sensum, Deo profectum ministrante, procedere, nihil cuiquam suum esse, nihil proprium, sed cunctis dono parentis unius eadem et veniendi in vitam tribui primordia et utendi ea substantiam ministrari, ac nos optimi illius qui nobis sit ista largitus exemplo perfunctae in nos bonitatis eis esse aemulos, ut boni omnibus simus, communia omnia omnibus existimemus, nulla nos nec saecularis fastus insolentia nec opum cupiditas nec inanis gloriae ambitio corrumpat, sed subiecti Deo simus et de communionem vivendi in omnes communis vitae caritate teneamur, magnum etiam in eo quod nati sumus, divinae bonitatis futurum profectum existimantes, cuius praemium atque honor praesentis vitae operibus sit merendum, atque ita per hanc spiritus

³¹⁰ Převzato z kritické edice Doignona, s. 120-178.

humilitatem qua de Deo nobis meminerimus et indulta omnia et deinceps potiora speranda, caelorum regnum erit nostrum.

3. Beati mites, quoniam ipsi hereditabunt terram. Mitibus terrae hereditatem pollicetur, id est eius corporis quod ipse Dominus adsumpsit habitaculum. Quia per mansuetudinem mentis nostrae habitaverit Christus in nobis, nos quoque gloria clarificati eius corporis vestiemur.

4. Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Lugentibus aeternae consolationis solatia repromittit. Non orbitates aut contumelias aut damna maerentibus, sed peccata vetera flentibus et criminum quibus obsordescimus conscientia aerumnosis haec sedula in caelo consolatio praeparatur.

5. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sitientibus et esurientibus iustitiam beatitudinem tribuit, significans extensam in Dei doctrinam sanctorum aviditatem bonis perfectae in caelo satietatis expleri.

6. Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Misericordibus misericordiae munera praeparat. In tantum enim Deus benevolentiae nostrae in omnes delectatur adfectu, ut misericordiam suam sit misericordibus praestiturus.

7. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Mundis corde conspectum Dei sondet – nihil enim pollutum et sordium ad occursum divinae claritatis insistit et ad conspectum Dei acies obsoletae mentis habetatur -, eos scilicet visui et occursum Dei esse patientes, quibus per animi nitorem ac vitae puritatem potestas sit contuendi. Non enim nisi spiritu perfecti et immortalitate immutati, quod solis mundis corde diapositum est, hoc quod in Deo est immortale cernemus.

8. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Pacificorum beatitudo adoptionis est merces, ut filii Dei maneant, parens enim omnium Deus unus est. Neque aliter transire in nuncupationem familiae eius licebit, nisi oblivione earum rerum adsumpta, quibus possimus offendi, fraterna invicem caritatis pace vivamus.

9. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, et cetera. Perfecta ad postremum eos beatitudine muneratur, quibus omnia pro Christo pati pronus adfectus est, qui ipse iustitia est. His igitur et regnum reservatur et merces in celo copiosa promittitur, qui in contemptu saeculi pauperes spiritu et damnis rerum praesentium iacturisque probrosi et adversus maledicta hominum caelestis iustitiae confessores ac deiceps gloriosi promissorum Dei martyres omnem vitae usum testimonio aeternitatis eius impenderit.

10. Vos estis sal terrae. Quod si sal infatuatum fuerit, ad nihilum valet id quod sallietur. Sal, ut arbitror, terrae nullum est: quomodo ergo apostolos sal terrae nuncupavit? Sed proprietas est quaerenda dictorum, quam et apostolorum officium et ipsius salis natura monstrabit. Sal est in se uno continens aquae et ignis elementum et hoc ex duobus est unum. Hic igitur in unum usum humani generis effectus incorruptionem corporibus quibus fuerit adpersus impertit et ad omnem sensum conditi saporis aptissimus est. Apostoli autem sunt rerum caelestium praedicatores et aeternitatis velut satores immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo adpersus fuerit, conserentes adque (Ioannes superius testis est) sacramento aquae ignisque perfecti. Merito igitur sal terrae sunt nuncupati per doctrinae virtutem sallendi modo aeternitati corpora reservantes. Sed natura salis semper eadem est nec immutari unquam potest. Verum quia conversioni homo subiacet et solus beatus qui usque in finem in omnibus Dei operibus permanserit, ideo eos sal terrae nuncupatos monet in traditae sibi potestatis virtutae persistere, ne infatuati nihil salliant et ipsi sensu accepti saporis amisso vivificare corrupta non possint et proiecti de Ecclesiae promptuariis cum his quos sallierint pedibus incedentium proterantur.

11. Vos estis lumen mundi. Natura luminis est ut lucem quocumque circumferatur emittat illatumque aedibus tenebras interimat, luce dominante. Igitur mundus extra

cognitionem Dei positus obscurabatur ignorantiae tenebris, cui per apostolos scientiae lumen invehitur et cognitio Dei claret et de parvis eorum corpusculis, quocumque inceserint, lux tenebris ministratur.

12. Non potest civitas abscondi supra montem aedificata neque accedunt lucernam et ponunt eum sub modio, et cetera. Civitatem carnem quam adsumpserat nuncupat, quia, ut civitas ex varietate ac multitudine consistit habitantium, ita in eo per naturam suscepti corporis quaedam universi generis humani congregatio continetur. Atque ita et ille ex nostra in se congregatione fit civitas et nos per consortium carnis suae sumus civitatis habitatio. Abscondi ergo iam non potest, quia in altitudine positus celsitudinis Dei admiratione operum suorum et contemplandus et intelligendus omnibus efferatur.

13. Sed nec lucerna accenditur recondenda sub modio. Quid enim fructus clauso impensam luminis continere? Verum Synagogam digne Dominus modio comparavit, quae susceptos fructus intra se tantum receptans certum modum dimensae observantiae continebat, nunc tamen fructu omni, adveniente se, vacua sit, non tamen adhuc potens luminis occulendi. Atque ideo iam lucerna Christi non recondenda sub modio est neque operimento occulenda Synagogae, et in ligni passione suspensa lumen aeternum est in Ecclesia habitantibus praebitura. Pari etiam fulaere apostolos monet lumine, ut admiratione operis eorum Deo laus impertiatur, non quod ab hominibus oporteat gloriam quaerere, auia omnia in honorem Dei agenda sunt, sed ut, dissimulantibus licet nobis, opus nostrum his inter quos vivemus eluceat.

14. Nolite putare quoniam veni dissolvere legem aut prophetas: non veni dissolvere, sed adimplere. Virtus et potestas verborum caelestium grandia in se momenta complexa sunt. Lex enim operum posita est et omnia in fidem eorum quae in Christo erant revelanda conclusit, cuius et doctrina et passio grande et profundum est paternae voluntatis arbitrium. Lex autem sub velamento verborum spiritualium nativitatem Domini nostri Iusu Christi et corporalitatem et passionem et resurrectionem locuta est, atque id ita iam ante tempora saecularia in aetatis nostrae tempus esse dispositum frequens et prophetica et apostolica auctoritas est. Igitur post ieiunium dierum

quadraginta Satanas tantis suspicionibus anxius usque ad temptandi erupit audaciam ingens in Iesu pertimescens caelestis molitionis arcanum. Iesus enim Domino nostro nomen ex corpore est. Itaque et corporalitas eius et passio voluntas Dei et salus saeculi est, et ultra humani sermonis eloquium est Deum ex Deo, Filium ex Patris substantia atque intra Patris substantiam consistentem, primum in hominem incorporatum, dehinc morti hominis condicione subiectum, postremo post triduum in vitam a morte redeuntem consociatam Spiritus et substantiae suae aeternitati materiem ad caelum adsumpti corporis retulisse.

15. Ne igitur aliud existimaremus in operibus suis esse quam contineretur in lege, non solvere legem professus est, sed implere, caelum quidem et terram, maxima, ut arbitramur, elementa esse solvenda, ceterum ne minimum quidem posse esse de mandatis legis infectum, in ipso enim lex et prophetia omnis impletur. Sub passione et iamiam spiritum traditurus magni huius in se certs arcani, poto aceto, consummata omnia est professus, fidem enim gestorum omnia tum prophetarum dicta sumebant. Itaque ne minima quidem mandatorum Dei nisi cum piaculo Dei constituit esse solvenda, futuros minimos, id est novissimos ac paene nullos denuncians minima solvenetes. Nulla autem his minora possunt esse, quae minima sunt. Minimum autem est omnium Domini passio et crucis mors, quam si quis tamquam erubescendam non confitebitur, erit minimus, confitenti vero magnae in caelo vocationis gloriam pollicetur.

16. Dico autem vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plus quam scribarum et Pharisaeorum, non intrabitis in regno caelorum. Pulcherrimo ingressu opus legis coepit excedere, ut non dissolveret eam, sed profectu potiore praecelleret, aditum apostolis in caelum, nisi iustitiam Pharisaeorum aequitate anteissent, denuncians non futurum. Propositis igitur his quae in lege praescripta sunt, profectu ea, non abolitione transgreditur.

17. Lex vetuit occidere reatum homicidii severitate iudicii expiatura. Sed male in alterum commotae mentis adfectio idem in evangeliis habet poenae, et ex praecepto fidei non minus rea ira est sine ratione suscepta quam in operibus legis homicidium. Et

qui dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio. Racha vacuitatis opprobrium est, et qui sancto Spiritu plenum convicio vacuitatis insimulat, fit reus concilio sanctorum contumeliam Spiritus sancti sanctorum iudicum animadversione luiturus. Qui autem fatuum dixerit, reus erit gehennae ignis. Piaculi magni periculum est, quem salem Deus nuncupaverit, eum contumelia infatuati sensus lacessere, et stultorum intelligentiam sallientem stultae intelligentiae exasperare maledicto. Istiusmodi igitur aeterni ignis erit pabulum. Ita quidquid lex ne ipsis quidem operibus damnavit, evangeliorum fides pro contumeliosa tantum verborum facilitate condemnat.

18. Mutua igitur universos caritate devinciens nullam impacificae orationis fieri precem patitur, sed altario munera offerentes, si recordentur habere se cum fratribus aliquid simultatum, reconciliatos humana pace reverti in divinam pacem iubet in Dei caritatem de caritate hominum transituros.

19. Et quia nullum tempus vacuum adfectu plactabilitatis esse permittit, cito in omni vitae nostrae viae reconciliari nos adversario benignitate praecepit, ne in reditu gratiae morosi in mortis tempus non inita pace veniamus, nosque adversarius iudici tradat et iudex ministro et non exeamus inde, donec reddamus novissimum quadrantem. In praeceptis dominicae orationis remitti nobis peccata nostra oramus exemplo et, data adversariis conditione veniae, ipsius veniam deprecamur. Haec itaque negabitur nobis, si aliis negatura nobis, nostroque ipsi iudicio rei sumus, si in iudicii tempus non remissis simultatibus transeamus, adversario tradente nos iudici, quia manens in eum simultatis nostrae ira nos arguit. Et quia caritas plurimum peccatorum tegit et errorum notrorum ambitiosa ad Deum patrona est, novissimum poenae quadrantem solvemus, nisi preto ipsius aliquantum criminum culpa redimatur. Quid autem a pluribus in hoc capite sensum sit, non putavi esse tractandum. Hoc enim quod adversario reconciliari benevolentia iubemur, ad corporis et spiritus adversantium sibi concordiam retulerunt, sed nos ordinem doctrinae tenentes et opus legis evangelicis profectibus excedentes non putavimus intelligentiae continuationem oportere convelli.

20. Audistis quia dictum est: non moechaberis, et cetera. Fertur suo cursu ordo praecepti et, pretermisissis legis operibus, iam in evangeliiis adulterio motus tantum oculi incidentis aequatur et cum fornicationis opere punitur illecebrosa visus transcurrentis adfectio.

21. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue et proice abs te, et cetera. Fit innocentiae gradus celsior et profectum fides sumit. Carere enim non solum vitiis propriis, sed et extrinsecus incidentibus admonemur. Non enim ex causis peccantium membrorum corporis damna praecepta sunt, dextro enim oculo non minus sinister erraret. Certe pes sensum concupiscentiae carens damno inutilis est, in quem poenae causa non incidet. Sed quia diversa invicem membra, corpus tamen omnes unum sumus, abicere a nobis vel potius eruere propinquitates carissimorum nominum admonemur, si in illis aliquid tale cernamus, ne in consortium criminis eorum de familiaritate veniamus, rectius utilibus et maxime necessariis tamquam oculi et pedis membris carentes quam usque in societatem gehennae vitiosae propinquitatis teneamur adfectu. Esset autem abscisio membrorum utilis, si et cordis esse posset exsectio. Cum enim concupiscentia efficientiae comparetur, damnum corporis otiosum est, relicto voluntatis instinctu.

22. Dictum est autem: quicumque dimiserit uxorem suam, set illi repudium, et cetera. Aequitatem in omnes concilians manere eam maxime in coniugiorum pace praecepit legi addens plura, nihil demens. Nec sane profectus argui potest. Nam cum lex libertatem dari repudii ex lebelli auctoritate tribuisset, nunc marito fides evangelica non solum voluntatem pacis indixit, verum etiam reatum coactae in adulterium uxoris imposuit, si alii ex discessionis necessitate nubenda sit, nullam aliam causam desinendi a coniugio praescribens quam quae virum prostitutae uxoris societate polluerit.

23. Iterum audistis quia dictum est antiquis: Non periurabis, et cetera. Lex poenam posuerat periurio, ut fraudulentiam mentium sacramenti religio contineret simulaque plebs rudis atque insolens frequentem de Deo suo mentionem haberet familiaritate iurandi. Fides vero sacramenti consuetudinem removet vitae nostrae negotia in veritate constituens et, abiecto fallendi adfectu, simplicitatem loquendi audiendique

praescribens, ut quod erat esset, non esset autem quod non erat, quia inter est et non, patens esset autem materia fallendi et quod ultra est, id omne de malo est. Quo denim est, suum est ut semper sit, quod vero non est, naturae est ut non sit. Ergo in fidei simplicitate viventibus iurandi religion opus non est, cum quibus semper quod est, est, quod non est, non, et per haec eorum et opus et sermo omnis in vero est.

24. Neque per caelum iurabis, quia sedes Dei est, et cetera. Non solum nos reddere Deo sacramenta non patitur, quia omnis Dei veritas dicti factique nostri simplicitate retinenda est, sed superstitionem contumaciae veteris condemnat. His enim elementorum nominibus Iudaeis erat religio iurare caeli et terrae, Hierusalem et capitis sui, quibus in contumeliam Dei sacramento venerationem deferebant. Quid enim momenti erat iurare per caelum Dei sedem, iurare per terram scabellum pedum eius, iurare per Hierusalem urbem brevi ob insolentiam et peccata inhabitantium destruendam, cum praesertim in praeformationem Ecclesiae, id est corporis Christi, quae magni regis est civitas, esset constituta? Per caput autem iurare cur vellent? Numquid vel capilli unius mutandi facultas esse poterat iuranti, cum omnibus colorem natura a Deo profecta suggereret? Atque ita haec sacramentorum pignora plena apud eos piaculi fuisse demonstrant, cum, ignorato aut neglecto opifice suo, religionem operibus impertirentur.

25. Audistis quia dictum est: Oculum pro ocul, dentem pro dente, et cetera. Extensam fidei nostrae in aeternum spem rebus ipsis Dominus vult probari, ut ipsa dissimulandae iniuriae tolerantia testis iudicii sit futuri. Lex infidelem Israel intra metum metu continebat et iniuriae voluntatem iniuriae vicissitudinae coercebat. Fides autem nullius tam gravem dolorem esse patitur iniuriae, ut ultionem expetat et illatae sibi quisquam vindex sit contumeliae, quia in iudicio Dei et perpessis iniuriam plus est consolationis et poena severior iniuriosis. Atque ita non solum ab iniquitatibus nos abesse evangelia praecipunt, verum etiam ulciscendae iniuriae exigunt dissimulationem. Nam accepta alapa maxillam alteram iubemur offerre et mille passibus onus vehentes progredi in spatium passuum duum millium iniuriae augmento profectum ultionis habituri, ipso virtutum caelestium Domino ad incrementum gloriae et maxillas palmis et flagris scapulas offerente.

26. Non solum autem iudicii humani refugienda esse arbitria praecipit, verum etiam cum damni voluntate vitanda, ut tunicam nobis volenti iudicio eruere remittamus et pallium et per spem bonorum futurorum saecularem suppellectilem contemntes inanem gentium cupiditatem et vanitatem infructuosae avaritiae arguamus. Omnibus etiam dari quae poposcerint iubet et a precibus volentium mutuari os atque animum non reffere, ut his, quibus indigent, per nostram munificentiam expleantur et eorum vel sitim potu vel famem cibo vel nuditatem vestitu indulto arceamus ac sic bonorum eorum, quibus a Deo indigemus, digni reperiamur, cum obtinendi meritum indulgendi consuetudo conciliet. In officio quoque dispendendae eius quam accepimus gratiae pronos esse oportere demonstrant, ut boni gratuiti sit dispensatio gratuita et mutuari volentibus non negemus quod mutuamur a Deo semper sine habendi damno impertiendi ministerio functuri.

27. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum et odies inimicum tuum, et cetera. Concluserunt omnia bonitate perfecta. Amari enim lex proximum exigebat et in inimicum licentiam odii dabat. Diligi vero inimicos fides praecipit et petulantes humanarum mentium motus publicae caritatis frangit adfectu, non solum iram ab ultione depellens, sed etiam in amorem mitigans iniuriosi, quia gentium sit amantes amare et commune sit diligere diligentes. Vocat igitur nos in Dei ut hereditatem, ita et imitationem bonis et iniustus Christi sui adventu in baptismi et Spiritus sacramentis et solem tribuentis et pluviam. Ita nos ad perfectam vitam per hanc publicae bonitatis concordiam, quia nobis in caelo perfectus pater sit imitandus, instituit.

28. Adtendite iustitiam vestram ne faciatis coram hominibus, et cetera. Omnem curam rerum praesentium amovet et adtonitos tantum esse in spem futuri iubet neque sectari vel hominum favorem ostentatione bonitatis vel iactantiam religionis orationis publicae copia, sed intra conscientiam fidei fructum boni operis continendum, quia humanae laudis consecratio eam tantum quam ab hominibus expectet mercedem sit receptura, ceterum promerendi Dei exspectatio praemium sit longae patientiae consecutura. Sinistra quoque manus ut ignoret opus dexterae. Sed numquid istud natura corporis sinit? Aut intelligentiae sensum manuum ministeria sortiuntur? Verum ut in Dei scientia

opera nostra consistant, cum sub nuncupatione membrorum in his quae geramus eorum quae nostra sunt atque nobiscum sunt conscientia arceatur.

V.

1. Clauso quoque cubiculi ostio iubemur orare atque in omni loco precem fundere edocemur, et sanctorum oratio inter feras, carceres, flammam et de profundo maris ac bestiae ventre suscepta est. Ergo non occulta domus, sed cordis nostri cubiculum ingredi et clauso mentis nostrae secreto orare ad Deum non multiloquio, sed conscientia admonemur, quia dictorum verbis opus omne praecellat. De orationis autem sacramento necessitate nos commentandi Cyprianus vir sanctae memoriae liberavit. Quamquam et Tertullianus hinc volumen aptissimum scripserit, sed consequens error hominis detraxit scriptis probabilibus auctoritatem.

2. Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes: exterminant enim facies suas, ut pareant hominibus ieiunantes. Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam confecti corporis esse oportere neque de iniuriae ostentatione favorem gentium consecrandum, sed omne ieiunium in sanctae operationis decore ponendum. Oleum enim fructum misericordiae esse caelestis et propheticus sermo est. Ergo bonitatis operibus caput nostrum, id est vitae nostrae sensus, ornandus est, quia intelligentia omnis in capite est sordesque in facie abluendae, ne quid sit horroris ex vitiis, sed magis gratia candoris sit in occurso atque ita nos in splendorem bonae conscientiae elutos et in gratiam misericordis operis delibutos Deo ieiunia nostra commendent. Ceterum fugientes in ieiuniis hominum conscientiam unctis capitibus et ridiculi magis erimus et cogniti.

3. Nolite thesaurizare vobis thesaurus in terra, et cetera. Praetermissa igitur humanae gloriae et opulentiae sollicitudine, omnem placendi Deo curam sumi oportere demonstrant, quia humanam laudem vel corporum vitia vel obrectatio invidentium corrumpat et hic thesaurus pecuniae aut detrimento sit periculosus aut furto. Ceterum laus caelestis aeterna est nec subrepentis furto subtrahenda nec tinea aut rubigine

invidiae exedenda, cordo nostro sedem thesauri utram sit secutus habituro et intelligentiae nostrae lumine aut cum pecunia damnosa futuro aut cum Deo sempiterno.

4. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Continens sensus est. De oculi enim officio lumen cordis expressit. Quod si simplex et lucidum manebit, claritatem aeterni luminis corpori tribuet et splendorem originis suae corruptioni carnis infundet. Si autem obscurum peccatis et voluntate erit nequam, vitiis mentis natura corporis cubiacebit. Et si lumen quod in nobis est tenebrosum sit, quantas necesse est ipsarum tenebras esse tenebrarum, quia iam periculose soleat animi generositati terrena carnis vitiosa origo dominari longeque magis peccata corporum ingravescere, si etiam cupiditatibus adiuventur animorum, ex eoque fieri praeter naturam suam corpora nostra tenebrosa, si in illis mentium lumen extinctum sit, quod si per simplicitatem spiritus retinuerimus, lumine suo necesse est et corpus illuminet.

5. Nemo potest duobus dominis servire. Duorum dominorum infidele servitium est nec par eiusdem potest esse ad saeculum adque ad Deum cura. In alterum necesse est odium sit, in alterum amor, quia idem opus diversae dominorum non conveniat voluntati nec pauperes spiritu Deo placentes ambitiosae saeculi huius posint apti esse iactantiae.

6. Ideo dico vobis: Ne cogitetis in corde vestro quid manducetis neque corpore vestro quid vestiatis. Nonne anima vestra pluris est quam esca et corpus pluris est quam vestimentum? Contemptum saeculi et fiduciam futurorum toto superiore sermone praeceperat. Nam cum ad iniuriam pronos iubet esse et ad damnum voluntarios et ad ultionem negligentes et ad diligendum promiscuos et ad humanam gloriam incuriosos, confirmari nos in spem bonorum aeternorum laborat. Plures enim et amor praesentium et desperatio futurorum incertos facit et aut illecebris capit aut infidelitate confundit. Ergo regnum caelorum, quod prophetae nuntiaverunt, Ioannes praedicavit, Dominus noster in se esse positum est professus, vult sine aliqua incertae voluntatis ambiguitate sperari, alioquin iustificatio ex fide nulla est, si fides ipsa fiat ambigua. Igitur curam nullam esse vestitus et cibi praecipit dicens et escis animam et cibo corpus esse pretiosius.

7. Et quidem pulchrum est praesentium rerum contemptu curam tantum divinis rebus impendere, sed altius sermo descendit et in caelestis dicti intelligentiam verbis subiecta ratio extenditur. Thesaurum Dominus condi iussit in caelo et ex oculi lumine corpori quoque splendorem spondit et dominis duobus neminem placere posse testatus est et post haec ait: Ideo dico vobis, ne cogitatis in corde vestro quid manducetis neque corpore vestro, quid induatis. Quae consequuntur non satis propositionibus congruunt. Numquid et unius domini servus non possit circa vestem esse cibumque sollicitus? Numquid per adversam valetudinem habetato oculi lumine obscurabitur corpus? Aut quod corporis lumen esse possit ex oculo? Numquid thesaurizare in caelis sola nuditas ac fames poterit?

8. Sed quia corruptus circa futurorum curam infidelium sensus est calumniantium quae in resurrectione corporum species sit futura, quae in substantia aeternitatis alimonia et cum ex difficultatibus quaestionum inutilium quaedam utendarum praesentium voluptatum ratio quaesita set, inutili metu circa Dei reverentiam demorantes in saeculi gaudia transeunt atque ita est ut duobus dominis unius infidele servitium sit. Igitur ex summo pietatis adfectu gravissimo diffidentiae periculo ante praedicto ita admonet: Nonne anima plura est quam esca et corpus plura est quam vestimentum? In dictis Dei veritas est et rerum creandarum efficientia omnis in verbo est. Ita nec quod spondit ambiguum est nec inefficax quod locutus est. Nihil est quod non in substantia sua et creatione corporeum sit et omnium sive in caelo sive in terra sive visibilium sive invisibilium elementa formata sunt. Nam et animarum species sive obtinentium corpora sive corporibus exsulantium corpoream tamen naturae suae substantiam sortiuntur, quia omne quod creatum est in aliquo sit necesse est. Atque ideo ineptiam inutilissimae questionis Deus arguens non patitur, anima et corpore in aeternitatis substantia collocandis, spem nostram futuri in resurrectione cibi et vestitus sollicitudine demorari, ne tanto pretiosa reddenti, corpus scilicet atque animam contumelia in non efficiendis levioribus inferatur.

9. Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt neque congregant in horrea, et pater vester caelestis pascit lila. Nonne vos magis plura estis illis? Sub nomine volucrum

exemplo nos immundorum spirituum adhortatur, quibus sine aliquo negotio quaerendi et congregandi vivendi tamen tribuitur de aeterni consilii potestate substantia. Atque ut ad immundos istud spiritus refferi oporteret, adiecit: Nonne vos magis pluris estis illis? De comparationis praestantia discrimen nequitiae et sanctitatis ostendens.

10. Quis autem vestrum potest adicere ad staturam suam cubitum unum? Et de vestimento quid solliciti estis? Fidem vitalis substantiae nostrae de documento spiritum firmavit, opinionem autem habitus futuri iudicio communis intelligentiae dereliquit. Cum enim universorum corporum quae vitam hauserint diversitatem in unum consummatum virum perfectumque sit excitaturus solusque potens sit ad uniuscuiusque proceritatem cubitum unum et alterum tertiumve praestare, de vestitu, id est de specie corporum, cum quanta eius contumelia ambigimus qui, ut aequalem atque uniformem omnem hominem efficiat, tantum mensurae est humanis corporibus additurus.

11. Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque neunt. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis, et cetera. Lilia non laborant neque neunt, et Salomon coopertus eorum gloria non fuit, propheta magnus et merito dilectae sapientiae Deo carus. Sed lilia nascuntur potius quam operiuntur. Coopertio autem velamentum est corporis, non corpus ipsum. Quod si ad sensum humanae intelligentiae res refertur, colorem lilii velamenti candor potuerat aemulari. Sed lilia non laborantia neque neuntia significari intelligendae sunt angelorum caelestium claritates, quibus extra humanae scientiae eruditionem suique operis mercedem a Deo gloriae candor indutus est, ne quid ex proprio labore aut arte existimarentur habuisse. Et cum in resurrectione similes homines angeli erunt, sperare nos caelestis gloriae voluit operimentum exemplo angelicae claritatis. Est autem in natura istius germinis ut aptissime caelestibus angelorum substantiis comparetur. Hoc enim efflorescens, cum a stirpe detentae humi radicis avellitur, naturae suae virtutem, licet aruisse putetur, occultat et, redeunte tempore, rursum lilii sui honore vestitur. Ex se enim efflorescit ac redditur et quod est nec radici potest debere nec terrae, cum ille qui se subeat succus ex se sit. Atque ita annuae licet huius viriditatis exemplo, virtutem caelestis substantiae aemulatur, dum ex eo tantum quod intra se acceptum habeat alatur

in florem. Ideo ergo lilia non laborant neque neunt, quia virtutes angelorum ex ea quam adeptae sunt originis suae sorte ut sint semper accipiunt.

12. Si enim fenum agri, quod hodie est et cras in ignem mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicae fidei? Fidei nostrae inviolabilem confidentiam exemplorum auctoritate confirmat, ut tanto maioris periculi res sit ambigere, quanto impensiore cura omnem occasionem infidelitatis abstulerit. Fenum non idcirco nascitur ut detur igni neque ideo vestiendi eius peculiaris Deo cura est ut cremetur, sed sub feni nomine nuncupatas esse a Deo gentes crebro invenimus. Germen autem illud est quod, virtutis suae flore dilapso, ad calorem solis arescit. Igitur requies nulla gentibus neque mortis, ut volunt, compendio quies dabitur, sed corporalis et ipsis aeternitas destinatur, ut ignis aeterni in ipsis sit aeterna materies et in universis sempiternis exerceatur ultio sempiterna. Si igitur gentibus idcirco tantum indulgetur aeternitas corporalis, ut mox igni iudicii destinentur, quam profanum est sanctos de gloria aeternitatis ambigere, cum inniquis aeternitatis opus praestetur ad poenam! Omnem igitur expectationem nostram in fide repromissionum et virtutis suae potestate exigit collocari, ut, cura rerum quibus indigemus omissa, ab eo potius omnia, a quo ipsi vitale exordium sumimus, expetamus regnumque Dei vitae nostrae stipendiis quaeramus. Et haec recte perfecteque viventium merces est, ut in novam celestemque substantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur et corruptio terrena caelesti incorruptione mutetur. Gentium igitur est infidelitatis istius cura angi, quibus saeculi amore detentis et corporis gaudiis occupatis nullum per fidem et confessionem Dei in caeleste regnum iter quaeritur et optatur.

13. Nolie ergo solliciti esse de crastino. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipse. Sufficit diei malitia sua. Commune iudicium est diem esse labentium temporum cursum luce solis illuminatum, quem nox interiecta discriminat et interuentu suo diei diem subrogat, futuri autem temporis significantia continetur in crastino. Ergo de futuro sollicitos nos esse Deus vetuit. Incuria autem sollicitudinis relaxatae, non negligentiae, sed fidei est. Cur enim solliciti simus in crastino, cum crastinus dies sibi ipse sollicitus sit? Ergo anxietatem nostram ipsa pro nobis dies sollicita depellit. Sed sollicitudo, ut arbitror, proprius est hominis adfectus, hanc enim excitat aut curae aut metus aut doloris anxietas. Dies vero cursus est temporis et sola providentiam consecuta sollicitudinis

recipiunt adfectum. Constituetur ergo dies esse animal quod et caveat et prospiciat et curet, cui et malitia propria sufficiat neque extrinsecus accidenti sit cumulanda peccato. Sed natura rei non capit diei deputare mentis adfectum. Ergo et quod sibi ipsa sollicita est et quod ei malitia sua sufficit et quod inhibemur solliciti esse de crastino, totum sub dicti caelestis significantia continetur. Iubemur igitur non ambigere de futuris, satis enim vitae nostrae malitia et dierum quibus vivimus peccata sufficiunt, ut circa haec purganda et promerenda omnis vitae nostrae meditatio laborque versetur, ne etiam de futurorum diffidentia inexpiabilis irreligiositas contrahatur, cum, cessante cura nostra, ipsa in officio suo quae sunt futura sollicita sint et nobis aeternae claritatis profectus, Dei procurante bonitate, iam non sollicitis praeparetur.

14. Nolite iudicare, ne iudicemini. Quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis. Omne iudicii officium penitus Deus submovet nec ullum omnino suscipi patitur. Sed compugnare propositis subsequencia existimantur, cum dicit: Quo iudicio iudaveritis, iudicabitur de vobis. Sed superius ait: Nolite iudicare, ne iudicemini. Numquid boni iudicii arbitrium suscipi non oportebit? Atquin profitetur pro condicione iudicii iudicandos et universis genere quo mensi sunt metiendum. Ergo numquam bene iudicabitur, si omnino non erit iudicandum. Sed iamdudum, ut superius cognoscitur, nihil in verbis Dei leve aut inane tractatur omnisque hic ultra sensum gentilium aurium sermo est. Iudicari enim de sponsionibus suis vetuit, quia et iudicia ex incertis rebus inter homines sumuntur, ita et hoc iudicium adversum Deum ex sentiendi atque opinandi ambiguitate suscipitur, quod penitus repellit a nobis, ut constans potius fides retineatur, quia non sicut in rebus ceteris peccatum sit perperam iudicasse, sed in his rebus tantummodo de Deo iudicium initum esse sit criminis.

15. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non vides? Et cetera. In consequentibus docuit solam in Spiritum blasphemiam extra veniam futuram, ceteris omnibus Deo indulgentiam largiente. Peccatum autem in Spiritu est Deo virtutis potestatem negare et Christo substantiam adimere aeternitatis, per quem, quia in hominem Deus venit, homo rursus fiet in Deum. Ergo quantum inter festucam et trabem discriminis est, tantum ostendit peccatum in Spiritum condicionem ceterorum criminum excedere, ut, cum infideles delicta corporis aliis exprobrent, onus peccati quo

de promissis Dei ambigant in se ante non videant trabem in oculo tamquam in mentis acie incidentem. Fit enim saepe ut adsumamus nobis arguendi alios auctoritatem sine ullo propriae emendationis exemplo et medendae caecitatis alienae iactantiam paeferamus ipsi in tenebris corrupti luminis constituti, cum difficile quemquam sit praestare quod egeat et optimum sit exemplo potius docere quam dictis. Cura ergo propriae adhibenda est caecitati, quia ex natura rerum est non prius aliquem purgandae de oculo fratris festucae idoneum effici posse doctorem quam de mentis suae lumine trabem perfidiae gravantis eiecerit.

VI.

1. Nolite dare sanctum canibus neque miseritis margaritas vestras ante porcos, et cetera. Praeceptis et promissis Dei nihil pretiosius sanctiusque est, quae sanctificatis nobis immortalitatis thesaurum largiantur. Horum igitur sacramenta atque virtutes neque in gentes efferre neque cum haereticis conferre permittimur. Canes enim de oblatrandi adversus Deum rabie gentes sunt nuncupatae. Porcorum vero haereticis est nomen, quia, quamvis unguulae bifidae sint, acceptam tamen Dei cognitionem non ruminando disponant. Ergo et concorporationem Verbi Dei et passionis mysterium et virtutem resurrectionis non promiscue tractare nos convenit neque imperite incurioseque proffere, ne ignorantiam nostram, si perfectae scientiae desit instructio, proterant atque conculcent et infirmitatem in Deo passionis irrideant conversique in nos contradictionum aculeis imperitiam nostram fedemque disrumpant.

2. Sed in his quae ignorabimus via nobis consequendae veritatis aperitur quam obtinere in sola precum mora est. Ut igitur sentiamus credamusque omnia et nullo ambiguae voluntatis differamur incerto, orandum est, quaerendum est, pulsandum est, oratione misericordia, inquisitione profectum, temptamento aditum reperturi. Quin etiam ad spem obtinendi exemplo humani adfectus docemur. Nam cum nos, filiis piscem panemve poscentibus, non serpentem simus aut lapidem reddituri, quanto magis nobis optimus ac praestantissimus pater Deus orantibus perfectae fidei munera largietur neque sit pro vitae cibo lapidem duritiae gentilis aut pro baptismi conservatione serpentem veneni haeretici praestiturus! Consummavit deinde omnia bonitatis exemplo universos

amoris mutui pace coniungens, in eo legis et prophetarum mandata constituens, ut universorum in nos bonitatem optantes ipsi omnibus boni simus.

3. Intrate per angustam portam. Quam lata et spatiosa via, quae ducit ad perditionem! Arduum in caelum iter homini est et aditus angustus ac tenuis, ceterum perditionis via lata est. Hanc plures obtinent, illam porro pauci inveniunt. Paucis enim damna rerum praesentium cara sunt, quibus cupiditates et animi vincere et corporis frangere et exposita toti saeculi viribus illecebrarum omnium lenocinia praeterire maximum caelestis spei lucrum est. Illis autem quibus solum bonum est scortari, comessari, ambire, insolescere, fastidire, odisse, diripere, plurimus est frequentantium iter tale comitatus.

4. Et quia paucorum esset viam angustam invenire, fraudulentiam eorum qui eam quaerere mentirentur exponit: Adtendite a pseudopphetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, et cetera. Blandimenta verborum et mansuetudinis simulationem admonet fructu operationis expendi oportere, ut non qualem quis se verbis referat, sed qualem se rebus efficiat exspectemus, quia multis vestitu ovium rabies lupina contegitur. Ergo ut spinae uvas, ut trubuli ficus non generant, ut iniquae arbores utilia poma non efferunt, ita ne in istis quidem consistere docet boni operis effectum et idcirco omnes cognoscendos esse de fructibus. Regnum enim caelorum sola verborum officia non obtinent neque qui dixerit: Domine, Domine, coheres illius erit. Quid enim meriti est Domino dicere: Domine? Numquid Dominus non erit, nisi fuerit dictus a nobis? Et quae officii sanctitas est nominis nuncupatio, cum caelestis regni iter oboedientia potius voluntatis Dei, non nuncupatio repertura sit?

5. Multi mihi dicent in illa die: Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? Et cetera. Etiam nunc pseudopphetarum fraudulentia et hypocritarum simulamenta condemnat, qui gloriam sibi ex verbi virtute praesumunt in doctrinae prophetia et daemoniorum fuga et istiusmodi operum virtutibus atque hinc sibi regnum caelorum pollicentur, quasi vero eorum aliquid proprius sit quae loquuntur aut faciunt et non omnia virtus Dei invocata perficiat, cum doctrinae scientiam lectio adferat,

daemoniorum fugam Christi nomen exagitet, de nostro igitur est beata illa aeternitas promerenda praestandumque est aliquid ex proprio, ut bonum velimus, malum omne vitemus totoque adfectu praeceptis caelestibus obtemperemus ac talibus officiis cogniti Deo simus agamusque potius quod vult quam quod potest gloriemur, repudians eos ac repellens quos a cognitione sua opera iniquitatis averterint.

6. Omnis ergo qui audit verba mea et facit, similabo eum viro sapienti qui aedificavit domum suam super petram, et reliqua. Sensus est superioribus iunctus. Obiurgans enim pseudoprophetarum iactantiam et hypocritarum figmenta per comparisonis exemplum perfectae in se fidei hominem exponit quod is qui verba sua et audiat et faciat super petram sit aedificatus et fundamento stabili firmoque consistat eumque incidentium tempestatum impetu non posse dissolui (in petra se ipsum Dominus significat validum excelsi aedificii fundamentum), eum autem qui ex se in sublime opus excreverit moveri non posse vel pluviis vel fluminibus vel vento (in pluviis blandarum et sensim illabentium voluptatum illecebras significat, quibus primum fides rimis patentibus immadescit), postquam torrentium procursus (id est graviorum cupiditatum motus incurrit) atque exinde tota ventorum vis circumflantium desaeviat, universus scilicet diabolicae potestatis spiritus inferatur, sed fundamento petrae homo aedificatus insistet nec moveri loco suo poterit. Stultus vero haec audita dissimulans, tamquam super arenam opus aedificationis impenderit, infideliter stat cito pluviis illabentibus subruendus et fluminibus propellendus et ventis differendus, secundum naturam super quas aedificatus est arenarum cum gravi ruinae suae strage solvendus.

7. Atque ita superiorum comparisonum exemplo Dominus nos voluit et efficere quae iussit et credere quae spondit. Consummatis igitur omnibus, turbae mirabantur doctrinam eius, quia se non Scribarum et Pharisaeorum more docuisset. In verborum enim virtutibus effectus potestatum metiebantur.

Abstrakt

KAŠKA, P., **Kázání na hoře v podání Hilaria z Poitiers**, České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra teologických věd. Vedoucí práce ThLic. Julius Pavelčík, Th.D.

Klíčová slova:

Hilarius z Poitiers, patristika, patrologie, Matoušovo evangelium, Horské kázání, patristické komentáře, komentáře církevních otců, učitelé církve, patristická exegeze, exegeze Nového zákona, *Commentarius in Matthaem*

Práce se zabývá dílem *Commentarius in Matthaem* Hilaria z Poitiers, církevního otce ze čtvrtého století našeho letopočtu. V první části nastiňuje Hilariův život a literární činnost, zařazuje zmíněné dílo do historického kontextu a stručně hodnotí jeho aspekty exegetické, literární, teologické a filozofické. Druhá část je český překlad části tohoto díla týkající se Horského kázání (Mt 5-7) - *Commentarius in Matthaem IV – VI*.

Abstract

The Sermon on the Mount according to Hilary of Poitiers

Key words:

Hilary of Poitiers, patristics, patrology, Gospel of Matthew, Sermon on the Mount, patristic commentaries, commentaries of the Church Fathers, Doctors of the Church, patristic exegesis, exegesis of the New Testament, *Commentarius in Matthaem*

The thesis deals with the work *Commentarius in Matthaem* of Hilary of Poitiers, who is father of the Church from the fourth century. The first part characterises the life and the literary activity of Hilary, this work put into the historical context and briefly assess its exegetical, literary, theological and philosophical aspects. The second part is the czech translation of the part this work concerning The Sermon on the Mount (Mt 5-7) - *Commentarius in Matthaem IV – VI*.